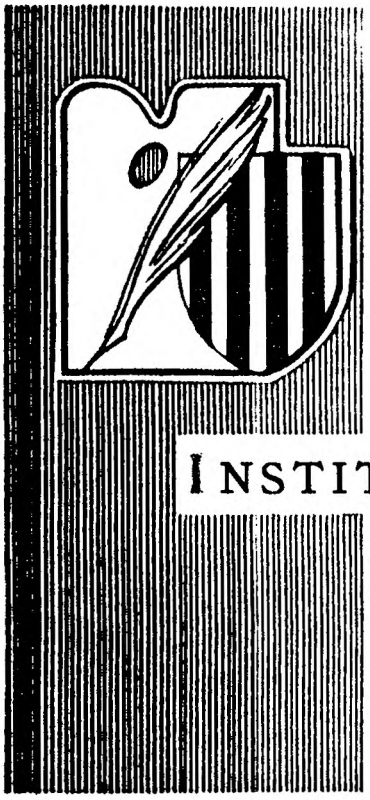

PRESENCIA CATALANA

INSTITUT CATALA D'ART I CULTURA

HOMENATGE A JACINT VERDAGUER

INSTITUT CATALA D'ART I CULTURA

2, boulevard Montmartre - PARIS (9e)
Tel. : **PROvence 31-55**

●

Comité d'Honor

PRESIDENT

M. Mario ROQUES,
Membre de l'Institut.

VICE-PRESIDENT

M. Jean SARRAILH,
Rector de la Universitat de Paris.

MEMBRES

MM.
Marcel BATAILLON, *Membre de l'Institut.*
Clovis BRUNEL, *Membre de l'Institut.*
Jean CAMP, *Escriptor.*
Albert CAMUS, *Escriptor.*
Joseph CANTELOUBE, *Compositor.*
Jean CASSOU, *Escriptor.*
André CHAMSON, *Escriptor.*
Pierre FOUCHE, *Professor.*
Ismael GIRARD, *Escriptor.*
Carles GRANDO, *Poeta.*
Enric GUITER, *Escriptor.*
Pierre LAVEDAN, *Professor.*
François MAURIAC, *de l'Acadèmia Francesa.*
Frederic MISTRAL, *Poeta.*
Jean PAULHAN *Escriptor.*
Josep Sebastià PONS, *Poeta.*
Abbé Josep SALVAT, *Professor.*
Camille SOULA, *Professor.*

Consell Central

PRESIDENT D'HONOR

Pau CASALS.

PRESIDENT

Pere BOSCH GIMPERA.

MEMBRES

Pierre-Louis BERTHAUD.
Just CABOT.
Ambrosi CARRION.
Antoni CLAVE.
Pau de la FABREGA PALLARES.
Ivan GAUSSEN.
Jean LESAFFRE.
Tomàs QUEROL.
Enric ROIG i QUEROL.
Joan SAURET.
Josep Maria TARRAGO.
Josep Maria TRIAS.

CONSELLERS

Josep Maria BATISTA i ROCA.
Carles CARDO.
Josep CARNER.
Ventura GASSOL.
Lluis NICOLAU d'OLWER.
August PI i SUNYER.
Carles PI i SUNYER.
Josep PUIG i CADAFALCH.
Joan PUIG i FERRATER.
Rafael PATXOT i JUBERT.
Baltasar SAMPER.
Manuel SERRA i MORET.
Josep TRUETA.

PRESENCIA CATALANA

Nº 3 i 4 **PARIS - MARÇ-ABRIL 1953**

NUMERO EXTRAORDINARI

SUMARI

Pàgina

■ **JACINT VERDAGUER**
Del bressol a la tomba 2
— **Oda a Barcelona** (Jacint Verdaguer) 15

■ **JACINT VERDAGUER, POETA NACIONAL DE CATALUNYA**
per Ventura GASSOL 17
— **L'Emigrant** (Jacint Verdaguer) 21
— **Don Jaume a Sant Jeroni** (Jacint Verdaguer) 23

■ **JACINT VERDAGUER, POETA EPIC**
per Ambrosi CARRION 24

■ **CANIGO**
per Carles GRANDO 25

■ **El REI DEL PIRINEU**
per Enric GUITTER 25
— **L'Incendi dels Pirineus** (Fragment de l'Atlàntida) 27
— **La Maleïda** (Fragment de Canigó) 29

■ **JACINT VERDAGUER, POETA LIRIC**
per Josep Maria TARRAGO 30
— **La Mort de l'Escolà** (Jacint Verdaguer) 33

■ **JACINT VERDAGUER, POETA MISTIC**
per Josep SALVAT 34
— **Sant Francesc s'hi moria** (Jacint Verdaguer) 36

■ **EL LLIRI BLANC** (J. Verdaguer)
Composició musical de Pau CASALS 37

■ **JACINT VERDAGUER, SALVADOR DE LA LLENGUA CATALANA**
per Carles CARDO 38
— **El Santuari de la Mare de Déu del Mont** (Jacint Verdaguer) 40

■ **JACINT VERDAGUER I EL SEU MESTRATGE**
per Enric ROIG i QUEROL 42
— **La Tomba de Verdaguer** (Joan Maragall) .. 43
— **El Rosselló** (J. Verdaguer) 44

■ **JACINT VERDAGUER, POETA POPULAR**
per Gabriel NOGUES 46
— **La Barretina** (J. Verdaguer) 47

■ **HIMNE A VERDAGUER** (pàgina 3 de la coberta)

Il.lustracions : Emili GRAU SALA, Mentor BLASCO, Martí BAS, Antoni CLAVE, Marc CARDUS, Roger ASTRUC.

COBERTA Emili GRAU SALA

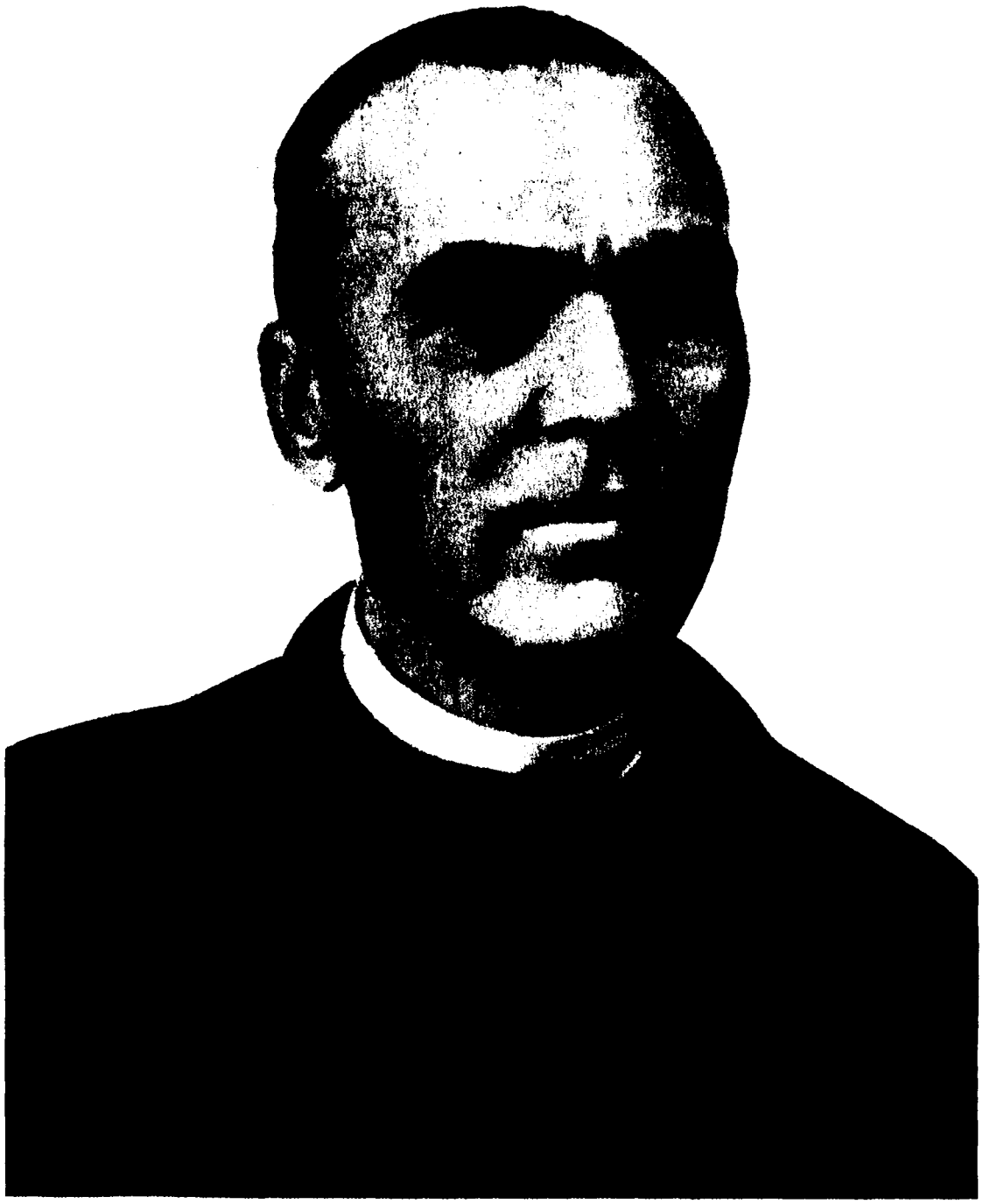

JACINT VERDAGUER

poeta nacional de Catalunya

(1845-1902)

Folgueroles vist del costat de la Ricardera, del camí que mena a l'ermita de Sant Jordi.

JACINT VERDAGUER
del bressol a la tomba

A l'extrem occidental de la Plana de Vic, tocant a les Guilleries i al peu d'un bell turó coronat per l'ermitatge de la Mare de Déu de la Damunt, s'estén un poble petit i obscur, assentat en un pendent rocós, tocant per una banda a la muntanya, per l'altra mirant la vall : és Folgueroles. Allà, al lluny, Montseny sembla cobrir-lo d'una mirada amorosa, més a la vora, el riu Ter sembla voler canta-li el murmuri gemegós de les seves algües ; al seu voltant, unes rudes fagedes, uns camps verdejants on pasturen els ramats a l'ombra de les ermites, i on rosseja el blat el mes de juny.

Es en una modesta casa camperola d'aquest poble, que el dia 17 de maig del 1845, naixia el qui havia d'ésser un dels poetes més grans de la seva época, el salvador de la llengua catalana, i l'ànima de la renaixença literària de Catalunya : Jacint Verdaguer.

El seu pare era un humil picapedrer que sabia alternar la seva feina amb el conreu de la terra. La seva mare, Josefina Santaló, s'ocupava del treball domèstic i de l'educació dels seus fills. De vuit infants que veieren la llum al si d'aquesta llar humil, sols tres havien de sobreviure. Tot al llarg de la seva vida Verdaguer es recordarà particularment de la seva mare a la qual professerà un gran amor i la imatge de la qual l'acompanyarà tota la vida, sobretot els dies de glòria i els dies de tristor.

Infant, juga amb els altres infants a la plaça de l'església, juga a bitlles, joc en el qual excel.leix, li agraden les baralles i en surt sempre victoriós. Un jorn, emperò, un cop de pedra el ferirà al front i és amb el cap embenat que tornarà a casa seva tot confós de la derrota.

Es tal volta en aquesta mateixa plaça de l'església que tot jugant amb els infants de la seva edat, va trobar un jorn l'enamorada del seu cor, el seu primer i el seu darrer amor sobre la terra, idil·li fugisser, imatge irreal, il.lusió aviat esvaïda com un núvol d'estiu, però no sense haver deixat al fons del seu cor una ampla ferida de la qual hom ha

dit que mai més no podrà guarir. Ell no en parlarà mai sinó d'una manera indirecta ; el seu record ha quedat en els seus versos, misteriós i velat, però tan pur com el més pur dels records :

Els uns s'agraden del lliri,
els altres del galdiró ;
jo em sò agradat de la rosa,
que és el nom del meu amor.

La natura, a la Plana de Vic, presenta els contrasts més sorprenents : a l'hivern són les tempestes esborronadores que amb llur cel terrós, amb llurs llampecs sinistres, amb llurs torrentades porten l'esglai a tots els cors. A l'estiu, és una cremor abrusadora que tot ho rosseja. La primavera és curta. No hi ha gairebé uns jorns de repòs entre l'hivernada i els dies feixucs de l'estiu.

Verdaguer sent un immens plaer a viure en plena natura, al bell mig d'aquella Plana que mai no sabrà abandonar sinó amb un pes al cor ; l'encisa veure de prop aquelles tempestes esgarrifoses, admirar aquell cel negrós tot vibrant de llampecs i sentir caure damunt seu el davassall que llancen les entranyes de la inflada nuvolada.

Quan la seva lira voldrà cantar amb dramàtica emoció la força imponent de les tempestes desencadenades a l'Atlàntida o al Canigó, la seva imaginació no farà més que reviure les tempestes viscudes a la Plana vigatana i les descriurà amb el mateix esglai de la visió d'altre temps. La seva sensibilitat és extrema. El seu cor frueix a l'espectacle d'uns prats florits, d'un camp de blat que ondeja amb la brisa de la vesprada, s'extasia quan sent cantar un ocell.

Totes les seves poesies reflectiran tot el foc dels estius de la Plana de Vic, el fred tallant de les seves hivernades, la dolcesa dels seus camps de blat, la senzillesa dels seus camperols i dels seus pastors, tota la fe i l'amor a la terra catalana dels seus habitants. Verdaguer és veritablement el poeta fill de la terra que l'ha vist néixer i on s'ha criat.

Passats els primers anys de la infantesa, en un ambient sadollat de pietat, al bell mig d'una comarca profundament religiosa i arrelada a les tradicions de la terra i als seus costums, i on cada casa té a honor el tenir un fill sacerdot, Jacint Verdaguer entra al Seminari de Vic a l'edat d'onze anys. Cada dia farà a peu, el camí de Folgueroles

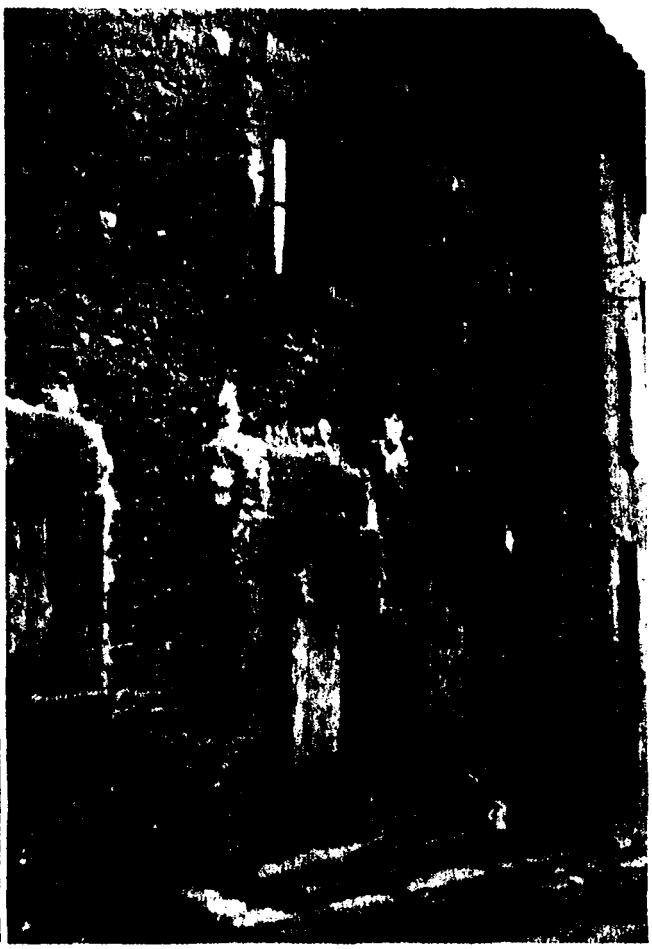

La casa del carrer de Sant Jordi, amb la làpida commemorativa de la naixença.
La casa situada al nº 9 del carrer Major, dita « Can Pep de Torrents » (al fons, a dreta).

La masia de « Can Tona », prop de Vic, on Verdaguer escrivi les seves primeres obres i concebé el poema « L'Atlantida ».

a Vic, fins un jorn, que, com tant altres estudiants de famílies pobres es guanyarà la vida i es pagarà els estudis, donant lliçons als fills d'una Casa de pagès.

Durant uns quants anys, de 1862 al 1870, Jacint Verdaguer és a la masia de « Cân Tona », situada a quatre quilòmetres de la ciutat de Vic, on treballarà a la terra barrejat amb els altres camperols, tot seguint els estudis del Seminari. Es aquí que compon els seus primers versos i concep el seu poema « L'Atlàntida ».

Ell mateix ens contarà més tard la duresa d'aquells anys de la seva vida, i com després d'una jornada de treball esgotador sota un sol implacable, quan tots els altres treballadors de la masia cercaven un repòs ben guanyat, ell es tancava a la seva cambra, i l'alba matinera el trobava amb la ploma als dits

El seu esperit es deleix per la poesia. Una tarda d'estiu, després de la batuda del blat, el jovent que treballa amb ell a la terra, fa una aposta per veure qui arribarà el primer, corrent descalç, a l'altra banda del camp que acaben de segar. Verdaguer, que era aquells dies un minyó sanitós, fort i ben plantat, guanyà la juguesca, i amb els trenta o quaranta cèntims guanyats, se'n va tot seguit a la ciutat de Vic, i compra « L'Odissea ».

El poeta nat que es troba en ell, passarà uns dies d'intensa joia espiritual, llegint i rellegint les aventures d'Ulisses, i no podrà contenir-se de contar-les al seu entorn. Però, ¿ qui l'havia de comprendre d'aquells senzills camperols de « Cân Tona » ?...

Es aquesta època que Verdaguer aplega uns quants amics, entre ells uns companys seus seminaristes, i passa amb ells cada tarda dels dijous a la Font del Desmal, vora « Cân Tona », llegint poesies, discutint de literatura, i somniant en la renaixença literària de la Catalunya que tots ells sentien en el més pregon de llurs cors. L'agrupació serà batejada solemnement i rebrà el nom d' « Esbart de Vic », i ells es diran « Els esbartaires », llurs reunions s'anomeneran, esbartades. Hi assisteixen futures personalitats del Renaixement català : En Collell, Serra i Campdelacreu, Martí Genís, Antoni Espona, etc.

« L'Esbart de Vic, escriurà un dels biògrafs de Verdaguer, Sebastià Joan Arbó, assolí ràpidament una gran anomenada, i la fama de les seves reunions traspassà els límits de la comarca. Foren les seves, festes d'alegria i de germanor, festes d'amistat. ...Allí es cantà, es recitaren versos, es feren lectures, s'entaularen discussions, allí es discutí de política — era el fort de Collell, mentre Cinto roma-

El vell Seminari de Vic, on Verdaguer cursà els seus estudis.

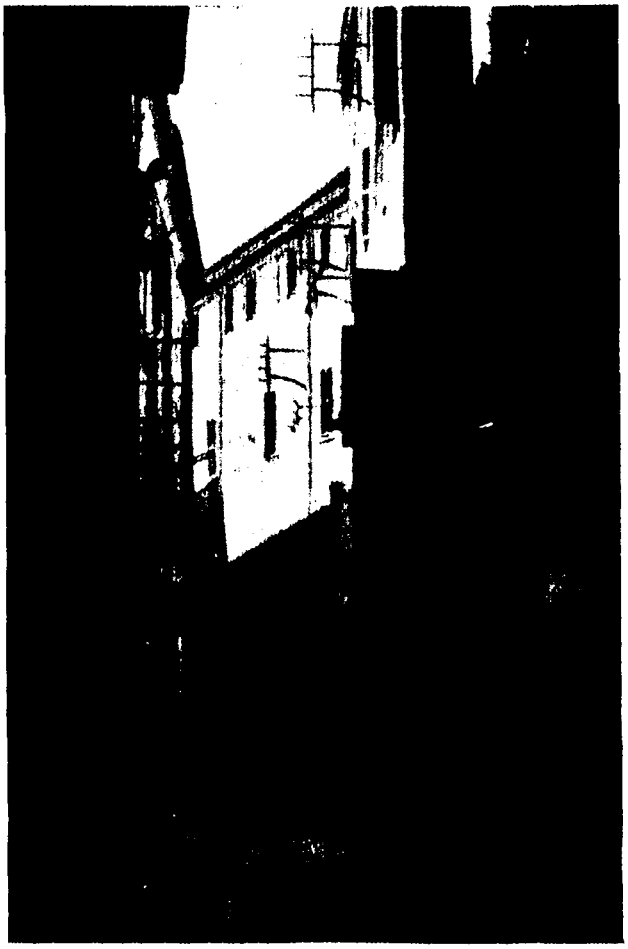

Retrat de Verdaguer, als vint anys, vestit amb gec i barretino, tal com es presentà als Jocs Florals de Barcelona, l'any 1865.

nia en silenci, desitjant que acabés — ; allí es parla de música, de literatura, d'art ; s'evocaren records, es llançaren a volar esperances ; però, sobretot, es cantà i es rigué en un ambient de jovial companyonia. Les cançons eren el fort de les reunions, com ho eren de totes les reunions i aplecs de l'època. « Les reunions de l'Esbart, les « esbartades » es prolongaren durant molts anys ; llur importància anà creixent, i hi figuraren, a vegades, escriptors de fama, com Aguiló i d'altres, vinguts expressament de Barcelona ; n'hi assistiren de Mallorca, de València i del Rosselló, reunits allí, vora la Font del Desmai, en veritables festes espirituals. »

Es aquí que Verdaguer emprengué la seva volada, i aquest lloc serva sempre més per ell el caràcter sagrat d'un cenacle, i en parlarà amb la més viva emoció.

Pel mateix Collell, menys sentimental que el nostre poeta, l'Esbart de Vic comptarà com un dels més bells records de la seva jovenesa : « Vell com sóc, escriurà, en les seves Memòries, encara la sento la dolçor d'aquelles hores de poesia viscuda i enyoro l'ombreta de la Font del Desmai, com l'enyorava Mossèn Cinto tot navegant per l'Atlàntic, quan en un dia de maig de 1875, davant les illes Terceres dictava sa poesia « A la Plana de Vic », dedicada als seus companys de « L'Esbart ».

« L'Esbart de Vic » serà el propulsor més preat de la renaixença catalana, el que haurà donat a les Lletres catalanes la volada que prengueren al final del segle passat i l'esperit patriòtic al poble català després d'uns malaurats segles de decadència.

En celebrar-se, l'any 1865, els Jocs Florals a Barcelona, Jacint Verdaguer té vint anys, i unes quantes poesies compostes que guarda sota una biga de la seva cambra. El futur poeta ha enviat al certamen unes quantes composicions i és amb una joia indescriptible que s'assabenterà que dues de les seves composicions poètiques han estat premiades. La primera, és la seva oda « A Rafel de Casanovas » que ha obtingut un premi extraordinari. La segona, « Els minyons d'En Veciana » ha assolit l'accessit a l'Englantina.

Es el seu primer triomf de poeta i n'està tot ufanós. N'està tant que, vencent la timidesa del camperol, corre a Barcelona per rebre al Saló del Consell de Cent de l'Ajuntament barceloní, els premis merescuts. Hi va vestit amb el gec de vellut dels camperols de la Plana, i arborant a la seva testa, la barretina musca que mai no deixa per res. I

La cèlebre « Font del Desmai », amb el pedró que commemora l'Esbart de Vic fundat per Verdaguer.

Ermita de Sant Jordi, a la Plana de Vic, on el poeta celebrà la seva primera missa.

quan el secretari dels Jocs florals cridarà el seu nom, i el públic nombrós i distingit que assisteix a la gaia festa veurà avançar tímidament aquell camperol vestit de pagès i portant a les mans la barretina, comprendrà tota l'alta significació d'aquell gest, i esclatarà unànimement en una formidable ovació, que es convertirà en un veritable deliri quan la reina de la Festa convidarà aquell camperol a asseure's al seu costat.

Aquell triomf inesperat i imprevist commou fondament el cor d'en Verdaguer. Totes les portes se li obren. Entra en contacte amb els escriptors d'anomenada i, particularment, amb Milà i Fontanals.

Aquella jornada serà memorable en la seva existència. Sempre més se'n recordarà. Cap altre dia de glòria, cap altre èxit en la seva carrera de poeta no arribarà mai a donar-li una semblant emoció.

Tot carregat dels llorers assolits, Verdaguer torna a Vic, i al Seminari, reprèn les eines de treballar la terra a Can Tona ; però el seu esperit és a Barcelona, i somnia en l'esdevenidor. Malauradament és l'època dels exàmens al Seminari i els temes filosòfics i teològics no s'avenen amb el cervell del poeta : aquell mateix any del seu gran triomf a Barcelona, Verdaguer sofreix a Vic, la humiliació d'un « suspensus ».

Aquest fet ferelx terriblement el cor sensible d'En Verdaguer. El seu orgull li fa considerar aquella qualificació com una ofensa, en protesta violentament i parla arreu d'una gran injusticia. Hagues tingut els mitjans econòmics necessaris, tal volta hauria abandonat la seva masia i el seu seminari per anar a viure i estudiar a Barcelona. El cert és, que travessa aleshores una forta crisi moral i pensa fugir d'aquell medi on viu i on no és comprès i on mai no arribarà a ésser l'home i el poeta que desitja esdevenir. No obstant, l'amor a la Plana vigatana, la por de contrariar la seva mare que tenia un sol desig, el de veure aviat el seu fill sacerdot, el fan reflexionar i pren la decisió de romandre al seu lloc, disposat a lluitar contra totes les ventades.

Al fons del seu cor, hi ha una tempesta. Trobarà un palliatiu en la lectura de la Vida dels Sants i, aviat, la febre mística que s'apodererà de la seva ànima, li dictarà unes poesies totes plenes d'alta espiritualitat. Pensa fer-se frare franciscà i es prepara a trucar a les portes del convent. A vora de Vic, hi ha una ermita consagrada a Sant Francesc. Hom l'anomena « Sant Francesc s'hi moria ». La llegenda vol que quan el Pobrissó d'Assís predicava per terres de Catalunya, un jorn el Sant s'hi va aturar. La veneració de tota la comarca per Sant Francesc d'Assís, és un fet més cert que la llegenda. Verdaguer veurà en Sant Francesc el seu model i pensa resseguir les seves petjades. Visita freqüentment aquesta capella, desitja revestir la roba de burell i demana al Sant aquesta gràcia. Però el

Vinyoles d'Oris, on el poeta exerci de vicari.

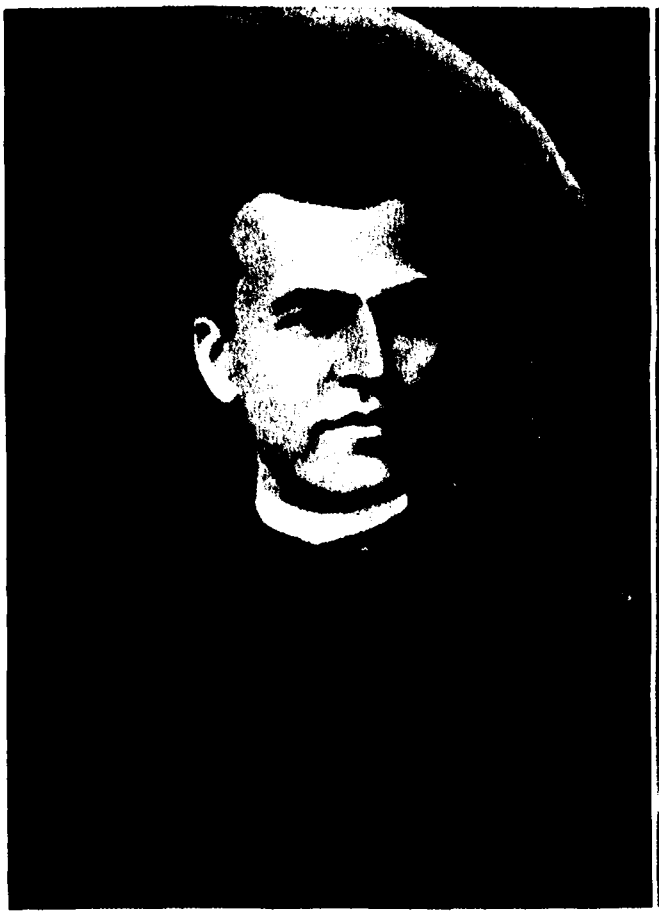

Jacint Verdaguer cap al 1883, any del triomf de l' « Oda a Barcelona ».
A la dreta, Verdaguer l'any 1877, any del triomf de « L'Atlàntida ».

seu destí és un altre. No són les portes d'un convent que es tancaran darrera seu, són les portes del món que se li obriran al seu davant.

Presentant-se novament, aquell any, als exàmens del Seminari, obté un « meritissimus » inexplicable, que, vol de tota evidència rescabalar el prestigi perdut d'en Verdaguer, però que no acabarà de satisfer el poeta.

L'any següent, Verdaguer obté novament uns premis als Jocs Florals de Barcelona, però concirós, encara, ningú no el decideix de tornar a la capital catalana per assolir un altre triomf. La tempesta aixecada dintre el seu cor, no és encara apaivagada. Ha perdut la seva jovialitat, està prim, té la cara pàl.lida i es dibuixa en els seus trets, una ombra de melangia. Quan va de « Can Tona » a Vic, emprèn el camí més curt, passa àgil i nerviós, sempre amb la seva barretina musca. En Picó ens ha pintat el Verdaguer d'aquesta època, i segons el canonge Collell és aquesta pintura la que més s'assembla al Verdaguer d'aquest temps.

Es en aquest temps que Verdaguer madura el seu gran projecte d'escriure un poema èpic consagrat a l'Atlàntida. Feia anys que aquesta idea el turmentava. Havia nascut de la lectura de la Història d'Espanya i de la seva admiració per Cristòfor Colom. La masia de « Can Tona » tindrà la glòria d'haver estatjat el nostre poeta en el periode de gestació d'aquest poema, i aquest record serà perpetuat en una làpida de marbre fixada en una de les parets de la casa.

Verdaguer va enviar als Jocs Florals de Barcelona, l'any 1868, el primer esbós del seu poema « L'Atlàntida », però víctima certament d'unes circumstàncies malaurades, el poema no fou premiat. No obstant, Verdaguer, sabent que aquell any havien concorregut a Barcelona, amb motiu de la Festa dels Jocs Florals, molts grans escriptors catalans, espanyols, rossellonesos i provençals, entre els quals el gran Mistral, va a Barcelona i obté d'ésser presentat a Mistral. Collell l'acompanya, Víctor Balaguer el presenta al gran poeta provençal. Aquest, veient-lo vestit amb el tradicional gec de vellut i amb la barretinna, li agafa la mà i traça sobre el seu front un ample senyal de la creu, tot adreçant-li unes paraules d'estima i de llorança. Mistral tenia aleshores uns quaranta anys. Vint anys més tard, Verdaguer trobarà una altra volta Mistral, no a Barcelona, sinó a la capital francesa, però aquesta primera entrevista l'ha commogut pregonament i se'n recordarà tot al llarg de la seva vida.

Mentrestant, els estudis al Seminari, arribaven a

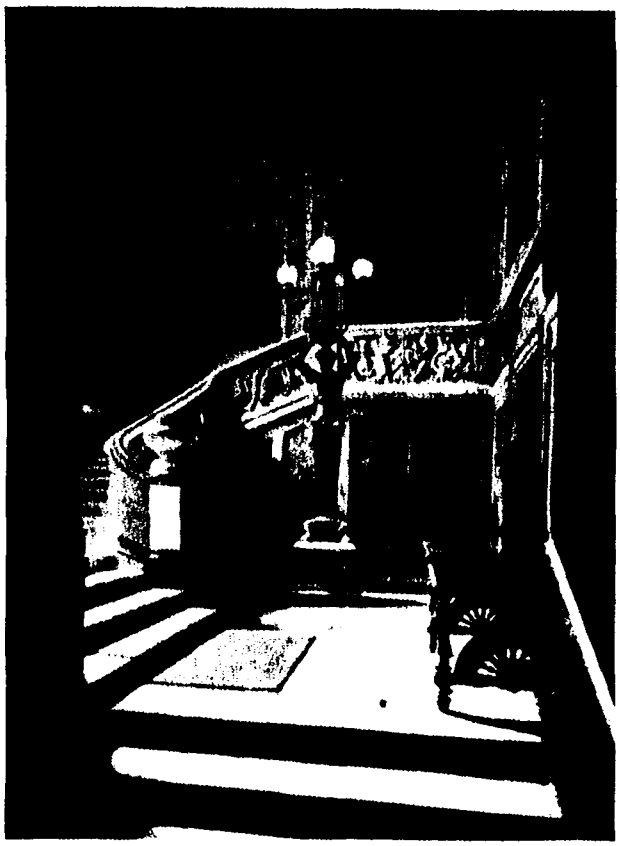

El palau de Comillas, a Barcelona.

la seva fi. El destí de Verdaguer anava a ésser fixat per sempre més. « O caixa o faixa », tenia el costum de repetir en tots els moments difícils. El mot « faixa » triomfarà. Ordenat sacerdot, és amb una emoció tota franciscana que cantarà la seva primera Missa el dia 2 d'Octubre de l'any 1870. Per aquesta cerimònia ha escollit, no una església coneguda de la ciutat vigatana, sinó una humil ermita en un dels llocs més bells de la seva Plana : L'ermita de Sant Jordi, on tantes vegades ha anat, en temps d'estudiant, i que es troba a dues passes de la Font del Desmai. Al costat d'aquesta ermita es troba un dolmen, vell record pagà que Verdaguer ha contemplat sovint amb un aire de curiositat, i que associarà, en el seu esperit, el paganisme amb el Cristianisme.

Verdaguer cantà la seva primera Missa en presència dels seus pares i germans i davant un nombre petit d'amics i familiars, entre ells Collell i Marian Aguiló, aquest darrer vingut expressament de Barcelona.

Verdaguer passa un any a Folgueroles amb els seus pares, tot esperant que el Bisbe de Vic vulgui donar-li un càrrec. Aquest càrrec arriba amb una vacant produïda a Vinyoles d'Oris, petit poble d'unes quantes cases situat al nord de la Plana de Vic, en un lloc solitari i feréstec, a mig camí d'una abrupta muntanya i que presenta un aire desolat i inhospitalari. En Verdaguer, nomenat vicari d'aquesta parròquia, hi arriba un dia d'hivern amb tartana, el cor feixuc. Aquells dies la guerra entre carlins i alfonsins terroritzava la comarca. El Rector de la parròquia de Vinyoles d'Oris, Mossèn Galceran, era un carlí fanàtic. El seu germà havia guanyat la celebritat al davant d'una columna de carlins i era aquest un nou títol de glòria per a Mossèn Galceran. En el curs d'un combat, aquest germà fou mort i el rector de Vinyoles no dubtà a anar a ocupar al combat, la plaça deixada pel seu germà. Aleshores Mossèn Cinto Verdaguer, quedà sol responsable de la feligresia. En l'exercici del seu ministeri, no reparà mai davant cap sacrifici ; es passava nits senceres al capçal dels malalts, socorria tots els pobres i es guanyà molt aviat tot el poble per la seva bondat i la seva gentilesa.

Un jorn, el cap de les forces militars carlistes, el cridà perquè anés a confessar un home que acabaven de condamnar a mort com a desertor i per haver comès alguns robatoris. Mossèn Verdaguer hi va i parla amb tanta simpatia al pobre desgraciat, que aquest cau de genolls als seus peus i vol abraçar-lo. Verdaguer està tan commogut, que li aconsella de fugir i s'ofereix a protegir la seva fugida, riscant així la seva pròpia vida. Però el condamnat refusa, i és amb el cor trencat que Verdaguer l'acompanyarà al suplici.

Durant tres anys, Verdaguer romandrà a Vinyo-

El santuari de la Mare de Déu de la Gleva, i la cambra que ocupava Verdaguer.

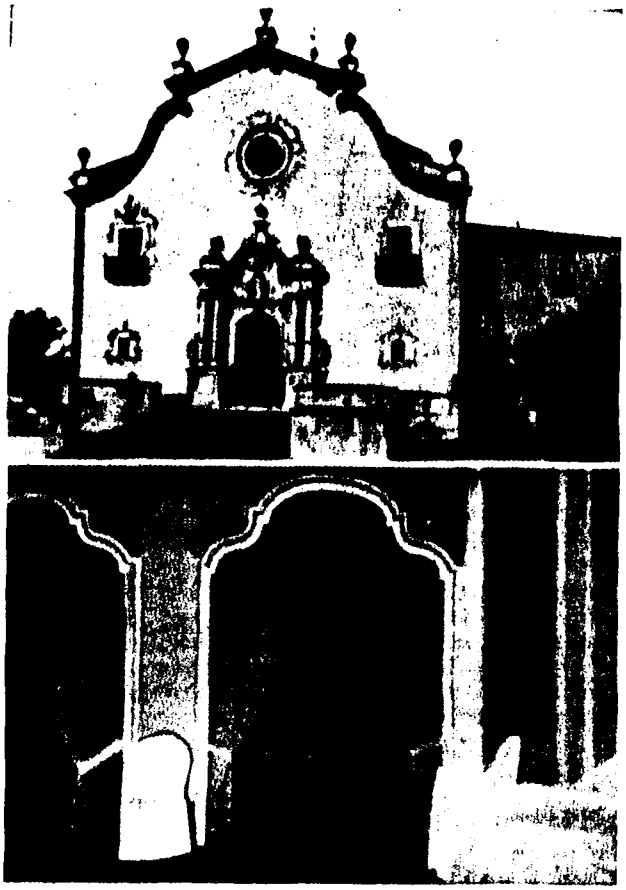

La casa del carrer d'Aragó, darrer domicili barcelonì de Verdaguer.

les d'Oris, malgrat el pes de la seva soledat, malgrat la duresa de la seva vida i les seves desillusions. El seu sol plaer és el seu passeig quotidià i la conversa amb els camperols. Al jardí de la parròquia es conserva encara, avui dia, el llorer que va plantar-hi un jorn Mossèn Cinto, amb les branques del qual serà un jorn coronat a Ripoll pel bisbe Morgades. D'altres creixeran ufanoses al peu del seu monument a Folgueroles i vora la seva tomba, a Monjuïc.

Deixant la carrera parroquial, Verdaguer va a instal.larse a Vic i s'estatja al domicili d'en Collell. Davant dels desordres de la revolució Verdaguer, juntament amb Collell, passen a França i arriben a Perpinyà. Era la primera vegada que Verdaguer trepitjava la terra de França i era en qualitat d'exiliat. A Prada, admira per primera vegada el geganti Canigó i la seva bellesa guanya el seu esperit. « M'agradaria pujar-hi », diu tot seguit.

Verdaguer roman poc de temps a França i tornant a Catalunya se'n va a Barcelona. Allí, l'esperava la malaltia, la misèria i l'abandó. Sense recursos materials, s'esttatja en un pobre pis del carrer de la Portaferrissa i va a menjar en uns tuguris miserables. Un jorn un amic seu, Estalella, el troba en sortir d'un d'aquests tuguris i li fa confessar l'estat de necessitat en què es trobava. Li proposa de parlar del seu cas al Marquès de Comillas, propietari de la Transatlàntica espanyola. Verdaguer accepta, i l'endemà acompanyat del seu amic, és rebut pel conegut i poderós marquès, el qual li dóna l'esperança d'acceptar els seus serveis com a capellà d'un o altre dels seus vaixells. A aquesta fi, li diu d'estar preparat per a sortir d'un moment a l'altre vers un destí d'embarcament. Verdaguer va a Folgueroles a acomiadar-se dels seus pares i el comiat no es fa sense plors abundosos sobretot per part de la seva mare que no voldria separar-se del seu fill. Verdaguer ja no veurà més ni el seu pare ni la seva mare. Quan tornarà d'Amèrica tots dos hauran finat.

A la seva arribada, a Barcelona, Verdaguer és assabentat que ha estat afectat al vaixell « Guipúzcua », i que ha d'anar a embarcar-se a Càdiç. No podent tralladar-se a aquesta ciutat amb tren, les comunicacions essent aleshores interrompudes, pren un vaixell a Barcelona, i és per primera vegada que en allunyar-se de les costes barceloneses Verdaguer començarà a sentir el mal de l'enyorança que un jorn ens cantarà en « L'Emigrant ».

A Càdiç, troba el vaixell que aparella per anar

Llibreria i taula de treball de Verdaguer

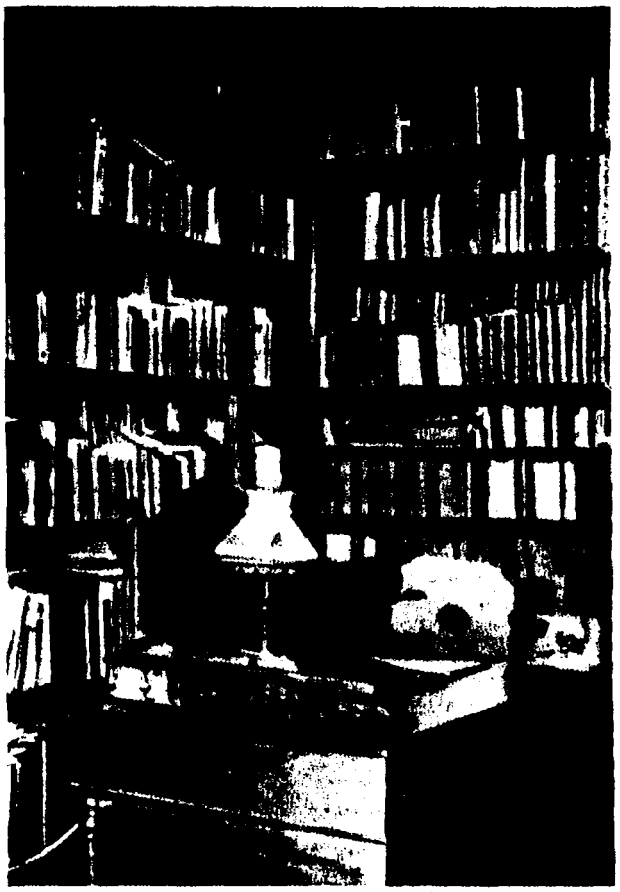

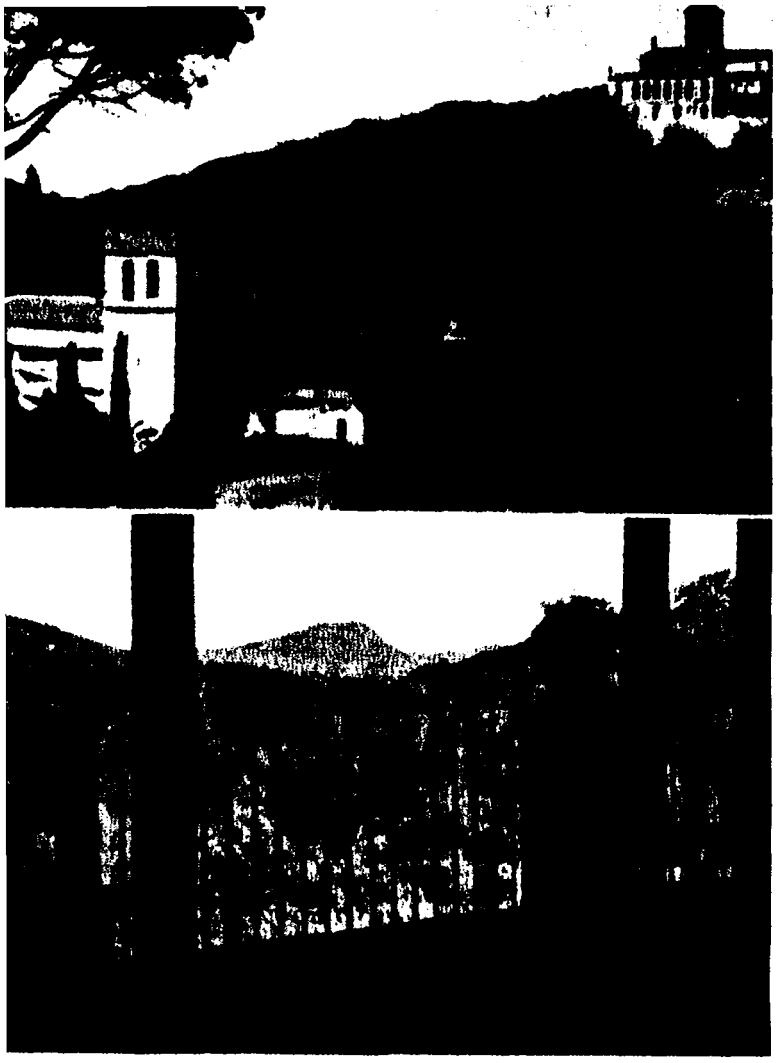

La Vil.la Joana, i al seu peu, a l'esquerra, l'església de Santa Maria de Vallvidrera.
A baix, la galeria on Verdaguer reposava, tot veient, al lluny, Montserrat.

a Cuba. De sobte el somni d'en Verdaguer de travessar l'Atlàntic, somni antic, i alimentat des dels dies de la seva infantesa, pren la forma de la realitat. Som als començaments de l'any 1875.

Pero lluny de la pàtria, el seu cor s'enyora, i des de les costes de Cuba escriu la poesia « Lluny de ma terra » en la qual canta el seu enyorament :

Quan a Cuba jo arribi
Me n'ani a la hermosa platja,
a la platja d'Orient
que mira a l'indret d'Espanya.
Davant mos plorosos ulls
papalioneja una barca
on canten els mariners
una habanera galana :
Cantau, mariners, cantau,
no sou com jo lluny de la pàtria.

En alta mar, des del pont del vaixell, Verdaguer passa hores i hores a contemplar aquell Oceà que tant havia desitjat de conèixer ; en aquelles nits d'estiu sota un cel estrellat, viscudes entre mar i cel, davant aquella immensitat, el poema « L'Atlàntida » pren la seva forma definitiva amb el contacte de la realitat. Tres o quatre viatges tornen a Verdaguer la salut perduda i retornat a Barcelona, publica l'any 1877, el seu poema « L'Atlàntida » que marca una data gloriosa en la literatura catalana i en la història del nostre poble. La crítica universal acull aquest poema amb entusiasme. Intèrpret d'aquests sentiments, Frederic Mistral adreçava a Verdaguer una lletra en la qual afirmava que, « després de Milton i Lamartine, ningú no havia evocat els orígens del món amb una força tan suggestiva i amb tanta grandesa ».

Poc després, Verdaguer publica « Idil.lis i Cants místics » que marca una altra fita en la gloriosa ascensió del nostre poeta. Parlant d'aquest poema Menéndez y Pelayo, davant la « Real Academia Española », ho fa en aquests termes : « L'arpa de Sant Joan de la Creu i de Ramon Llull, reviu després d'haver-se extingit llarg temps, com les làmpares de les verges fàtues de l'Evangeli ».

Però la celebritat de Verdaguer culmina, l'any 1886 amb la publicació d'aquest altre gran poema « Canigó », la més important de les obres verdaguerianes.

L'acció del poema es desenrotlla en els temps de la Reconquesta, al llindar de la història i de la llegenda. Els moros són batuts arreu del país, al nord i al sud. Almansor fa un últim esforç desesperat per vèncer els cristians. Hi ha grans batalles, però més sovint és l'època de les « guerrilles ». L'acció del « Canigó » es desenrotllarà en el curs d'una d'aquestes sortides dels moros que ataquen per sorpresa els cristians al peu de la muntanya pirinenca del Canigó. Som al temps dels castells i dels monestirs, el dels guerrers i dels monjos, el dels grans ideals representats per l'espasa i la creu.

El tema central de l'obra verdaguerlana serà un episodi llegendari de la vida de Tallaferro, comte de Besalú, lligat a la fundació del Monestir de Sant Martí del Canigó, bastit al cor de la muntanya pirinenca d'aquest nom. L'escenari serà el Canigó, amb les seves llegendes, els seus costums, amb els episodis més o menys històrics de la Reconquesta.

I el poema s'acaba amb aquella ascenció grandiosa dels monjos de St. Martí amb l'abat Oliva al davant, i llurs cants de victòria són l'expressió del triomf de la Història sobre la llegenda, de l'esperit sobre la matèria, de la veritat sobre l'error, i un himne immortal a la naixença de Catalunya :

Glòria al Senyor, tenim ja pàtria aimada ;
que altivola és, què forta al despertar ;
al Pirineu mirau-la recolzada,
son front al cel, sos peus dintre la mar.

La publicació de « Canigó » aixecà arreu un veritable entusiasme, i les lletres catalanes en sentiren un gran orgull. Aquest poema fou traduït immediatement en vàries llengues estrangeres, en particular al castellà, al francés, a l'Italià, a l'alemany i fins al rus. L'any 1910 hom adaptà « Canigó » a l'escena, i el Mestre Pahissa composà la música. Aquest poema simfònic fou representat tot seguit a Barcelona i altres llocs.

El poeta valencià Vicenç Querol dirà : « Un dia vindrà que hom estudiarà el català per llegir Ver-

Darrer retrat de Jacint Verdaguer.
(Fot. Arxiu Mas.)

daguer, com hom estudia el grec per llegir Homer. » I el crític espanyol, Menéndez Pelayo, escriurà una lletra a Verdaguer per adreçar-li els més grans elogis.

Verdaguer mentrestant ha passat a ocupar el càrrec de capellà almoiner a la casa del Marquès de Comilles. La seva activitat literària és gran. El seu talent produeix composicions darrera composicions : « Montserrat », « Pàtria » i « Caritat » veuen la llum entre altres. El poeta ha sabut penetrar en el cor de les masses populars i esdevé un veritable idol del poble català. Els versos de « Mossèn Cinto » corren de boca en boca. Canten les seves cançons els menestrals i els obrers dintre les fàbriques. El sentiment de pàtria es desvetlla, la llengua catalana ha trobat el seu conreador no sols en les esferes intel.lectuals, sinó en tots els estaments de Catalunya. La llengua catalana serà salvada per obra i gràcia de Verdaguer.

Agradant-li els viatges, Verdaguer volta pel món, però cada vegada que se'n va de Catalunya, el seu cor és pres del sentiment de l'enyorança que és més fort cada dia en ell :

Mon cor a Catalunya més s'aferra
quan la tinc, ¡ ai de mi ! d'abandonar,
m'agraden les zunzades de la mar,
però mos ulls es giren cap a terra.

Excursionista, Verdaguer coneixia totes les muntanyes de Catalunya i tots els indréts del Pirineu. L'any 1886, Verdaguer que ja havia visitat França, Alemanya, Itàlia i fins Rússia, realitza el seu més bell viatge, a Terra Santa. D'aquest viatge en surtirà el « Bietari d'un pelegrí a Terra Santa », obra magnífica pel seu estil, per la simplicitat d'expressió i per les modalitats insospitades que dóna al seu llenguatge.

La restauració del temple i del claustre de Santa Maria de Ripoll donà lloc el 21 de març del 1886, a un acte solemnissim d'inauguració, acte que volgué convertirse en una apoteosi pel nostre poeta.

La idea de homenatge a Mossèn Cinto aprofitant aquella ocasió, plagué al Bisbe de Vic, Dr. Morgades, restaurador del Monestir.

Verdaguer fou invitat a aquesta festa, emperò el veritable motiu li fou amagat. Després del solemne ofici i de les funcions religiosos i patriòtiques del matí, es celebrà el dinar de germanor, acabat el qual, entre els discursos i els brindis, enmig d'un general entusiasme i una emoció sincera, el bisbe Morgades s'alçà i prenent una corona de llorer feta amb branques del mateix llorer que el nostre

Verdaguer, al llit, malalt. A l'espona del llit, la familia Miralles, les germanes Duran i la seva germana Francesca Verdaguer. A baix, els metges visitant el malalt.

Verdaguer al seu llit de mort, vestit amb l'hàbit dels germans menors de Sant Francesc.

poeta havia plantat uns anys abans a la rectoria de Vinyoles d'Oris, coronà amb ella la testa d'En Verdaguer i pronuncià solemnement aquestes paraules : « Jo et corono en nom de Catalunya ».

Verdaguer, tot sorprès, es veié forçat d'acceptar aquella corona teixida per Jaume Collell i adornada amb un llac, ample llistat amb les quatre barres de Catalunya, que havia fet teixir Narcis Verdaguer. El poeta, com ho dirà ell mateix, « estava al capdamunt de la pujada de la vida ».

Però aquesta diada lluminosa s'havia aviat d'ennuvolar-se per al notre poeta. Per un d'aquells contrasts de la vida que subratllen els esdeveniments, tres d'aquelles persones que havien contribuït a l'exaltació de Verdaguer a Ripoll, es convertiran en els seus enemics pitjors.

I Verdaguer viurà uns dies terribles de prova i de tristesa que ja no el deixaran fins a la tomba. Aviat el veurem abandonar les seves funcions d'almoiner de la casa Comilles, i passar una llarga temporada de confinament al Santuari de la Mare de Déu de la Gleva situat a uns set quilòmetres de Vic i on gent mal intencionada s'esforçarà a fer-lo passar per boig.

A La Gleva com a tot arreu, malgrat la seva desesperació interna, Verdaguer continua a escriure, i publica : « Sant Francesc », « Flors de Maria » i « Aires de Montseny », entre altres. Mig malalt, Verdaguer retorna a Barcelona. Els metges l'aconsellen d'anar a passar un temps al sanatori de Vernet dels Banys, al peu del Canigó, però Verdaguer ja no vol deixar més Catalunya.

La tragèdia verdagueriana havia començat. El bisbe Morgades arribarà a retirar-li les llicències per a celebrar la missa, acusant-lo de desobediència. Verdaguer sentint-se ferit al fons det la seva ànima per aquesta mesura disciplinària que sempre considerà injusta, exhala el seu dolor immens en una serie de lletres i comunicats que seran recollits sota el títol de « En defensa pròpia ».

« ¿ Per què no se'm deixa dir missa ? s'exclamarà Mossèn Cinto. « No sé quants sacerdots hi ha a Barcelona ; suposem que n'hi hagi cinc-cents. Doncs, tots ells la diuen cada dia de l'any, i a mi fa dos anys i setze dies que no me la deixen dir. Tots i cada un dels quatre-cents noranta-nou són dignes de consagrar el cos i la sang de Jesucrist i, jo, solament jo, sóc l'indigne, i ni després de tots, ni en l'últim lloc, ni com a més petit i més inútil puc pujar a l'altar, on si tots ells celebrarien millor el Sant Sacrifici cap no ho faria amb més plaer ni bona voluntat. ¿ Per què doncs, no se'm deixa dir la Santa Missa ? »

« Els primers temps de ma persecució (penós és haver-ho de repetir) se'm tractà de faltat d'enteniment : ¿ Seria per eixa causa que se'm retiraren les llicències ? »

« D'haver estat cert, estava l'ordre molt ben donada ,puix qui està en aquest estat no pot exercir el Sagrat ministeri. Més les eminències mèdiques de Barcelona, reconegudes per tothom aquí i fora d'aquí ,com són els Giné, els Rodríguez Méndez, els Galceran, etc., provaren victoriosament el contrari. Llavors, ¿ a corre-cuita se'm tornarien les llicències com per esmenar una errada ? No fou així. No podent fer-me passar per boig, volgueren tacar-me d'espiritista Els espiritistes, « motu propio », amb una caritat que els honora, digueren en llur revista que no em coneixien i que cap d'ells no m'havia sentit anomenar com a tal, i la bona gent de Barcelona, que no necessita aquest certificat, es rigué d'aquesta estúpida acusació. ¿ Em tornaren llavors la missa ?...

« No ! Llavors se'm tractà de lladre dient que havia sostreta la caixa del Marquès, però tot seguit els meus defensors feren observar que el diner no em lluïa gaire i que el Marquès seguia més ric que mai. ¿ Quin delicte, quina taca tenia jo a sobre, puix tampoc llavors no se'm tornà el permís ? ¿ En els moltst i afortunats llibres que he escrit hi hauria alguna proposició o doctrina inconvenient o errada ? Ningú no m'ho ha dit fins avui, i si m'ho deia qui m'ho pot dir, jo seria el primer a esquinçar aquella pàgina o a tirar al foc qualsevol dels meus llibres, del primer fins al darrer i fins a ventar-ne les cendres si convenia. « Errare potero, hereticus non ero », puix estimo el signe de cristià que porto sobre el front, la dignitat de sacerdot més que l'or i la plata i la Glòria del cel que espero de la Misericòrdia divina. »

I Mossen Cinto angoixós es demana :

« ¿ A què es redueixen doncs tantes acusacions, fetes amb tanta pertinència i amb tanta ràbia ? »

I Verdaguer acaba aquestes notes escrites el dia 8 d'Agost de l'any 1897, amb aquestes paraules :

« No podent-me llevar l'enteniment, es procurà fer-me llevar la missa ; i no podent-me portar al manicomi, se'm vol portar a la desesperació. »

Verdaguer sap i confessa que el que els seus adversaris desitgen, és fer-lo passar al camp contrari de l'Església, fer-li abandonar els principis religiosos, « que són la sang de la meva sang i la vida de la meva vida ». Però això — diu Verdaguer — no ho obtindran.

Durant uns quants anys Verdaguer es veurà perseguit per la calúmnia, i el seu cor sensible no en podrà guarir. Li tornaran les llicències, després que haurà adreçat, el dia 6 de gener del 1898, una lletra de submissió al bisbe de Vic. No obstant, Verdaguer envellit i malalt per aquesta tragèdia, es veu forçat d'interrompre la seva activitat ; habitarà uns quants mesos al carrer d'Aragó, a Barcelona, i s'estatja finalment a la Vila Joana, a Vallvidrera, on passarà els últims dies de la seva existència. Es allà que s'allità un jorn i que voltat dels seus amics i parents ,i amb l'afecció de tot un poble que segui tots els instants de la seva agonia, exhalà el seu últim sospir, el dia 10 de Juny de l'any 1902.

Era un dia ennuvolat, però en el moment en què el nostre poeta expirava, un raig de sol, obrint-se pas entre els núvols, il.luminà les pinedes i els cims propers del Tibidabo i de Sant Pere Màrtir.

Per voluntat d'ell, expressada freqüentment, el cos del poeta fou amortallat amb l'hàbit de l'Ordre Tercera de Sant Francesc, amb les mans plegades sobre el pit i sostenint-hi un Sant Crist de vori.

Catalunya sencera en assabentar-se de la mort del seu més gran poeta, ressentí el dolor més punyent. De tot arreu arribaren els testimoniatges de la veneració i estima en què el poeta era tingut. El dia 12, el cos del poeta fou traslladat i instal·lat a l'ample Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, el mateix saló on un dia llunyà, jove pagès de la Plana, havia rebut el primer homenatge de Barcelona.

Milers i milers de persones, desfilaren davant del cadàver, mentre la figura immortal de Jacint Verdaguer planava sobre una Catalunya vestida de dol.

El seu enterrament constituí una veritable apoteosi. Muntanyes de flors collides a totes les comarques catalanes cobrien la carrossa fúnebre, enllaçades amb la bandera catalana. El poble en massa es llancà al carrer i conduí el seu poeta al cementiri de Montjuïc.

El cadàver fou dipositat en una tomba provisional al peu d'una gran mata de ginesta florida, molt a vora del lloc on havia de tenir sepultura definitiva. Prop d'aquesta sepultura hi havia un gros penyal, aspre, d'una forma piramidal. El lloc era bellíssim : es veia el mar al davant i les terres del Prat estenent-se cap dins del mar en una corba molt suau. Es al cor d'aquest fragment de roca que fou oberta aviat la sepultura definitiva d'En Verdaguer.

El poeta reposa avui en aquest indret voltat de verdor, sentint els cants dels ocells que volen a l'entorn, davant del mar, de cara a la llum, i sentint el remoreig quotidià de la capital de Catalunya.

El trasllat del cadàver de Verdaguer a la nova tomba, fou presenciat per una gran gentada enmig de la qual es trobava Maragall. Aquell dia, la caixa plena encara de flors, fou enlairada sobre la multitud i és aquest instant d'emoció que Maragall ha eternitzat en un bell poema :

Oh ! quina meravella
en l'hora tan bella de posta del sol,
per damunt de la gentada,
veure aquella caixa alçada
i el poeta en flors en ella
com un nin dintre el bressol.

Purificada per la mort, la figura de Jacint Verdaguer apareix cada dia més agegantada. Es ella el símbol de l'esperit i de la unitat de la pàtria. I és avui, en el cinquantenari de la seva mort, que Verdaguer és, més que mai, el poeta nacional de Catalunya.

La tomba de Verdaguer, al Cementeri Nou de Montjuïc.

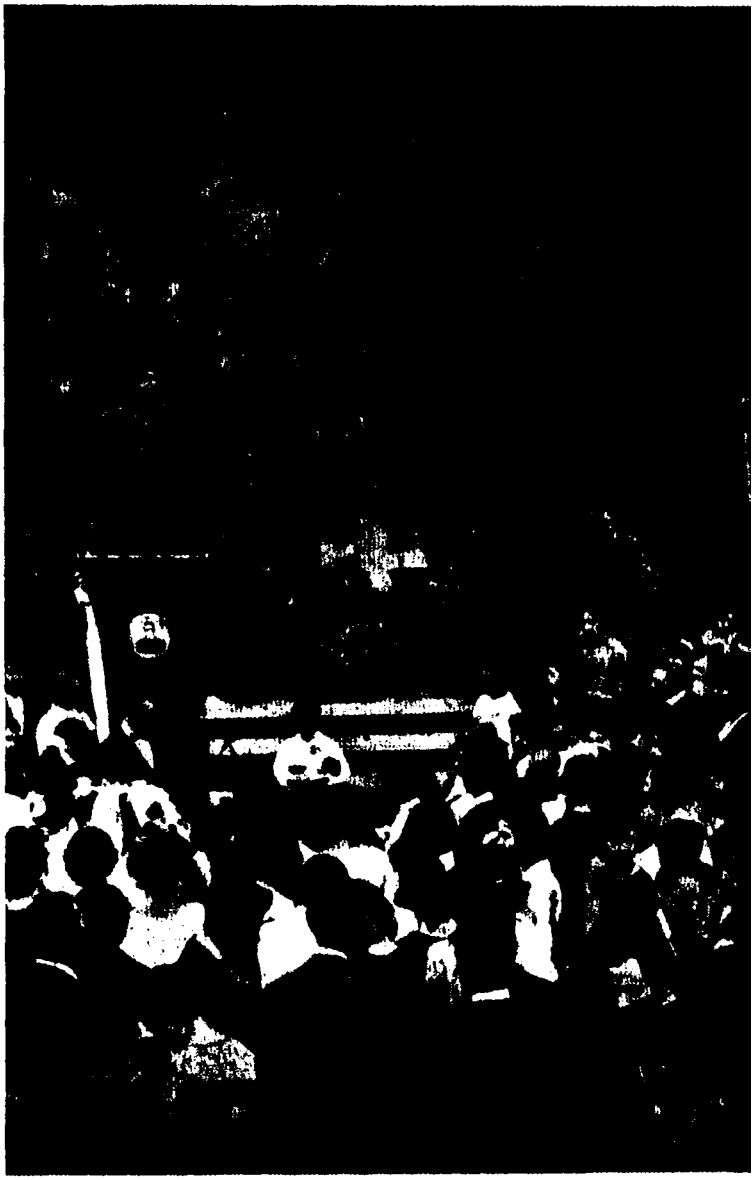

Testimoniatge de l'amor i de l'agraïment de tot un poble, el monument a Jacint Verdaguer es dreça airós a Barcelona com el símbol vivent de la pàtria.

ODA A BARCELONA

Quan a la falda et miro de Montjuïc seguda,
m'apar veure't als braços d'Alcides geganti
que per guardar sa filla del seu costat nascuda
en serra transformant-se s'hagués quedat aqui.

I en veure que treus sempre rocam de ses estranyes
per tos casals, que creixen com arbres amb saó,
apar que diga a l'ona i al cel i a les muntanyes :
¡ Mireu-la : os de mes ossos, s'és feta gran com jo !

Perquè tes naus, que tornen amb ales d'oreneta,
vers Cap-del-Riu, en l'ombra no es vagin a estrellar,
ella alça tots els vespres un far amb sa mà dreta
i per guiar-les entra de peus dintre la mar.

La mar dorm a tes plantes besant-les com vasalla
que escolta de tos llavis el codi de ses lleis,
i si li dius arrera fa lloc a ta muralla
com si Marquets i Llanzes encara fossin reis.

En néixer amazona, de mur te coronares,
mes prompte ta creixença rompé l'estret cordó ;
tres voltes te'l cenyires, tres voltes el trencares,
per sobre el clos de pedra saltant com un lleó.

¿ Per què lligar-te els braços amb eix cinyell de torres ?
No escau a una matrona la faixa dels infants ;
més val que l'enderroques d'un colp de mà i esborres ;
¿ muralles vols ciclòpces ? Déu te les da més grans.

Déu te les da d'un rengle de cimes que et coronen,
gegants de la marina dels de muntanya al peu,
que ferms de l'un a l'altre les aspres mans es donen
formant a tes espatlles un altre Pirineu.

Amb Montalegre encaixa Noupins ; amb Finestrelles,
Olorde ; amb Collcerola, Carmel i Guinardons ;
els llits dels rius que seguen eix mur són les portelles ;
Garraf, Sant Pere Màrtir i Mongat, els torreons.

L'alt Tibidabo, roure que sos plançons domina,
és la superba acròpolis que vetlla la ciutat ;
l'agut Montcada, un ferro de llança gegantina
que una nissaga d'hèroes clavada allí ha deixat.

Ells sien, ells, els tèrmens eterns de tos eixamples ;
dels rònecs murs a trossos fes-ne present al mar,
a on d'un port sens mida seran els braços amples
que el puguin amb sos barcos de naus empresonar.

Com tu devoren màrgens i camps, i es tornen pobles,
els masos que et rodegen, ciutats els pagesius,
com nines vers sa mare corren a passos dobles ;
¿ a qui duran llurs aigües si no a la mar, els rius ?

I creixes i t'escampes ; quan la planicie et manca
t'esfiles a les costes doblant-te a llur jaient ;
en totes les que et volten un barri teu s'embranca,
que, onada sobre onada, tu amunt vas empenyent.

Geganta que tos braços avui cap a les serres
extens, quan hi arribis demà, ¿ doncs què faràs ?
faràs com eura immensa que, ja abrigant les terres,
puja a cenyir un arbre del bosc amb cada braç.

¿Veus a ponent extendre's un prat com d'esmeralda?
un altre Nil el forma de ses arenes d'or,
a on si t'estreteja de Montjuïc la falda,
podrien eixamplar-se tes tendes i ton cor.

Aquelles verdes ribes florides que sol daura,
Sant Just Desvern que ombregen els tarongers i pins,
de Valldoreix els boscos, d'Hebron i de Valldaura,
teixeixen ta futura corona de jardins.

¿ I aqueix esbart de pobles que viuen en la costa ?
son nimfes catalanes que et vénen a abraçar,
gavines blanquinoses que el vent del segle acosta
perquè amb tes ales d'àliga les portes a volar.

La Murtra, un jorn, la Verge del Port, la Bonanova
seran tos temples, si ara el niu de tes amors ;
els Agudells, en blanca mudant sa verda roba,
abaixaran ses testes per ser tos miradors.

Junyits besar voldrien tos peus amb ses onades,
esclaus de ta grandesa, Besòs i Llobregat,
i ser de tos reductes troneres avançades
els pits de Catalunya, Montseny i Montserrat.

Llavors, llavors en témer que el vols per capçalera,
girant els ulls als Alpes, el Pirineu vei
demanarà, eixugant-se la blanca cabellera,
si la Paris del Sena s'és transplantada aqui.

— No, — respondrà ma pàtria, — de mi i la mare és filla ;
d'un bes de ses onades, com Venus m'ha nascut ;
per ço totes les aigües digueren-li pubilla,
per ço totes les terres pagaren-li tribut.

Per ço da Ducs a Atenes i Comtes a Provença,
i per bandera a Espanya un tros del seu penó ;
per ço ni un peix se veia dintre la mar immensa
que no dugués gravades les barres d'Aragó.

Per ço fou sempre l'astre d'Orient per les Espanyes:
amb una mà hi posava de Gutemberg el flam,
carrils de ferro amb l'altra ; i un fill de ses entranyes
fou qui primer va prendre per missatger el llamp.

Sos peus dintre l'escuma, son front en ple migdia
mirau-la allà jaienta si n'és d'hermosa i gran ;
apar ¡ oh Catalunya ! ton geni que somnia
les glòries que passaren, les glòries que vindran.

Mirau-la : Santa Eulària l'abriga amb sa bandera,
sant Jordi la defensa de l'infernal dragó,
i guia, quan rescata catius, sa nau velera,
pareixent pels aires, l'estel de Cervelló.

La volten de sos hèroes les bèl·liques imatges,
els Alaulfos, Jofres, Borrells i Berenguers,
Ramon el de l'espasa, Ramon el dels Usatges,
i arrossegant sa túnica de dol els Fivallers.

Per Barcelona Balmes deixà del Ter les ribes
com aliga novella quan aixeca el vol ;
en ella trau del marbre Campeny imatges vives,
i pasta en sa paleta Fortuny la llum del sol.

D'aci Roger de Lluria sortia, al vent de glòria,
movent ses naus les ales com un esbart d'ocells ;
jamai, jamai lluitaren sense cantar victòria ;
sovint dugueren presos rosaris de vaixells.

Aqui Don Joan d'Aústria les àncores aferra,
duent-li de Lepant llorers ; allí Colon,
tornant d'aquell viatge que duplica la terra,
als peus dels Reis catòlics féu rodolar un món.

De Bellesgaurd li resten perfums ; de les despulles
del rusc de Valldonzella, perfums i dolça mel ;
entre tallers i fàbriques té campanars i agulles,
com dits que entre boirades de fum signen el cel.

Com dos soldats que hi resten d'una legió romana,
te dues torres, guaites del seu mural antic ;
i gos de presa vora son amo, la Dressana
que per lladrar s'aixeca quan trona Montjuïc.

Pla amunt es veu Pedralbes, on s'ou la canticela
dels àngels de la terra pel cel aletejant ;
i de Mar vella vora l'espill, la Ciutadela,
per fer de jardinera ses armes trossejant.

Té a un cap Sant Pau, a l'altre Sant Pere de les Puelles ;
Santa Maria estrella del mar, i la del Pi ;
i entre eixes flors li neixen de l'art gentils poncelles ;
jamai tanta florida s'és vista a son jardí.

Mes ¡ ai ! com entre els arbres del bosc la fulla d'eura,
el cor s'aferra als temples i monuments més bells,
i en hores de misteri, d'amants records s'hi abeura,
sentint-los com conversen i conversant amb ells.

De Sant Miquel el temple els àngels construïren
anys ha que jaus en terra dels homes oblidats,
¡ i encara apar que el cerquen i de dolor sospiren
les gòtiques imatges de Casa la Ciutat !

Ja que han perdut per sempre tan dolça companyia,
veiessin cara a cara Sant Just i Sant Pastor ;
Santa Agata en sa hermosa capella somriuria ;
¡ en el cel i en terra els àngels es tenen tant amor !

Sant Jordi de l'Audiència vol veure Santa Clara ;
l'antic Palau dels Comtes enyora el del Consell.
¡ Oh ! aterra eixa cortina de cases que separa
l'estàtua de Don Jaume del seu reial Tinell.

Enmig d'eixa plaça que no tindrà segona,
les tres columnes d'Hèrcules quan miri el viatger
creurà veure les Gràcies, per fer-te de corona,
de braços enllaçada dansant en ton verger.

Aplica a tos nous barris aqueix immens escaire,
vestigi de l'acròpolis que Roma et deixà ;
per eix gran pòrtic deixa passar la llum i l'aire,
la Creu res ha de témer d'un trípode pagà.

La Creu que allí Sant Jaume plantava ha vint centúries
domina com un cedre els arbres del país,
te nius i fruits de vida, murmuris i cantúries,
més pur tornant al Tàber son Hort del Paradís.

Amb un martell de pedra nual amb gòtics llaços
l'abriga, alçant als núvols sos campanars, la Seu,
i com si fos Don Jaume que aixeca al cel els braços
apar que se n'esbomba sa tronadora veu :

— Avant, ciutat dels Comtes, de riu a riu ja estesa,
avant, fins on empenga ta nau l'Omnipotent ;
t'han presa la corona, la mar no te l'han presa ;
dels mar ets reina encara ; ton ceptre és el trident.

La mar, un dia esclava del teu poder, et crida
com dos portells obrint-te Suez i Panamà :
quiscun amb tota una India rienta et convida,
amb l'Asia, les Amèriques, la terra i l'oceà.

La mar no te l'han presa, ni el pla, ni la muntanya
que s'alça a tes espatlles per fer-te de mantell,
ni eix cel que fóra un dia ma tenda de campanya,
ni eix sol que fóra un dia faró del meu vaixell ;

Ni el geni, aqueixa estrella que et guia, ni eixes ales,
la indústria i l'art, penyores d'un bell esdevenir,
ni aqueixa dolça flaire de Caritat que exhales,
ni aqueixa fe... i un poble que creu no pot morir.

Ton cel té encara totes ses flors diamantines ;
la pàtria té sos hèroes, ses lires els amors ;
Clemència Isaura encara de roses i englantines
fa cada primavera present als trobadors.

El teu present esplèndid és de nous temps aurora ;
tot somniant fulleja el llibre del passat ;
treballa, pensa, lluita ; mes creu, espera i ora.
Qui enfonsa o alça els pobles és Déu que els ha creat.

Jacint Verdaguer

JACINT VERDAGUER
poeta nacional de Catalunya

per Ventura Gassol

ex-Conseller de Cultura del Govern de la Generalitat

LA unanimitat i el to sostingut amb què els catalans d'arreu del món proclamem, avui més que mai, Jacint Verdaguer, Poeta Nacional de Catalunya mostra la necessitat, cada dia més urgent, que sentim de valors i d'actes que ens uneixin a tots. Això no vol dir que ningú hagi d'ésser infidel al credo que pugui professar, al partit al qual pugui pertanyer, a la mena de vida que hagi pogut escollir.

La celebració del Centenari de la naixença de Jacint Verdaguer ja ens trobà a l'exili, i a l'exili ens troba encara la del cinquantenari de la seva mort. Si poeta nacional el voliem llavors, poeta nacional el volem, avui, i amb més fervor encara, més sensibles com som també i més enyorosos de Catalunya.

Catorze anys d'exili compten en la vida d'un home i, cada any nou i cada dia que passa, sentim més necessitat d'aferrar-nos a coses i a símbols que resten, conscients dels estralls que un moment d'amargor i de dubte, o una minva de fe podrien ocasionar en la nostra ànima, tot fent-nos caure en un estat de passivitat i en omissions que avui foren imperdonables.

Es amb aquest esperit i no amb cap mena de pruïja de crític que, avui, alcem l'Ombra blanca i ardent de Mossèn Cinto com a bandera de la nostra unitat nacional.

Hem perdut tants homes i tantes llibertats, hem vist ensulsir-se al nostre entorn tantes institucions i esfumar-se tants somnis a les nostres pròpies mans, que alcem els ulls a aquelles figures que estan ja per damunt de la vida i de la mateixa mort. I encara les volem marcades d'aquesta doble eternitat que els confereix el fet d'ésser nacionals.

Segurs que l'únic que ens resta i que no ens robaran mai és el caràcter indeleble de Nació que te Catalunya, ens conhorta de veure que figures cabdals com la de Jacint Verdaguer participen d'aquest caràcter de perennitat. ¿ No fou dit d'ell que era el salvador de la llengua, el Verb de la Pàtria ?

Si així es parlà d'ell en vida quan encara era home moridor i com a home — i tan humà com ell era ! — susceptible d'error, i com no en parlaríem ara que ja és immortal ! Aquest és el gran miracle de la mort — d'aquesta mort que, avui, celebrem en ell i per ell com la seva major victòria — que humilia fins a l'anorreament de l'oblit els qui han viscut una vida buida i vana, i exalta fins a sublimar-los els qui saberen viure-la rica i plena d'ideal. ¿ Voleu en aquest sentit un exemple més típic que el de Mossèn Cinto ?

La persecució oratjosa i pèrfida que sofrí, i que per a tants d'altres hauria estat fatal, per a ell fou una deu de dolor, certament, però també d'una inspiració que li dictà versos i estrofes d'una bellesa i d'un sentiment que el català renaixent no havia encara assolit mai. I el gran senyal és que ell que hauria pogut reaccionar i replicar amb termes d'un impetu i d'una violència, gens difícils a trobar per un poeta èpic de la potència d'ell, ho féu amb una resignació tan plena de fe en Déu, en la seva obra i en ell mateix i amb un plany tan enternidor, que el poeta líric i el místic en sortí, gosaria dir, transfigurat i l'home i el sacerdot, també.

D'aquest gran seny amb què sabe fondre la força i el sentiment, l'home, el poeta i el sacerdot i que el guià molt particularment en tota la prosa — i sempre tan bona ! — que escrivi en defensa pròpia, ¿ en voleu un exemple millor que el d'aquestes estrofes que adrecà a Jésus, el major dels seus enamoraments ?

I

Ja vostra escarpa i martell
prou sento en l'ànima mia ;
prou sento vostre cisell,
trist de mi ! i no só el joiell
que en vostra mà ser voldria.

II

Feu de mi lo que vulgau
alt cavaller o humil patge ;
estampiu, rompeu, mallau ;
mon ferre es farà suau ;
segelleu-lo a vostra imatge.

Per això triomfà ! I el seu major triomf no fou l'esmena tardana en la posició amb què l'havien tan cruelment distingit els seus detractors, sinó la sentència de tot un poble que l'acompanyà, gelós i tot de la seva persona, entorn del seu llit de mort i a través dels carrers de la ciutat, cap i casal de Catalunya, en aquell enterrament que constitui la major consagració com a Poeta Nacional de Jacint Verdaguer.

I hagué de ser el gran Maragall, la figura més alta de les lletres catalanes d'aquell moment, després de Mossèn Cinto, l'únic amb prou autoritat per a oficiar en nom de tot un poble i per a ungir-

lo amb el crisma d'una consagració nacional. Heroi el proclamà ell, poeta nacional gosariem dir nosaltres, interpretant el darrer passatge de l'article que li dedicà, impressionat i commogut pel seu enterrament, i que diu així :

« Això tingué d'heroi : l'haver creat una realitat. I això tingué de poeta : l'haver prorromput a parlar per tots, a la seva terra. »

Parlà per tots, la seva terra, parlà per tots, a Catalunya, fent-la estimar també per tots i exaltant aquells elements que li donen el caràcter de Nació i que la fan la nostra Pàtria. Nació i Pàtria, dos conceptes que es fonen en un pel qual, com us deia més amunt, Catalunya és immortal.

⁂

Em direu que somio de parlar així, després de tants anys d'exili. I no somio, no, sinó que tracto d'avivar i de donar cos a les raons de la fe i de l'esperança que ens sostenen, i eficiència a l'anhel amb què enyorem la llibertat.

Catalunya — com la mateixa República Espanyola — fou vençuda per la violència, ben diferentment, per cert, de la doble proclamació de l'Espanyola i de la Catalana feta pels enyorats Presidents Macià i Companys, executant simplement la voluntat de Catalunya, enmig de l'esclat d'una alegria que marcarà la nostra història. I no per altra violència que aquell cop de mà que l'Avi donà a l'espatlla del llavors President de la Diputació, J. Maluquer i Viladot, i que sempre m'ha semblat d'un humor i d'una serenitat genials. Moment històric per part de l'un en donar-lo, i de l'altre en trobar-lo suficient, que només es podia produir entre dos homes mediterranis. Catalunya fou vençuda, doncs, materialment, però no com a nació. La nació, en casos com el nostre, és com la terra. Passen els homes, s'enfonsen els imperis, però la terra resta. Es aquell « som i serem gent catalana — tant si es vol com si no es vol », de Guimerà el gloriós !

Voleu dir-me, sinó quin és l'element de nacionalitat que hagi estat atès ? Cap.

Terra, raça llengua, història, consciència de la nostra personalitat i de tots els drets imprescriptibles que n'emanen i la voluntat actual de fer-los prevaler, tots en sortiren més forts en sentit de profunditat. I sobretot aquesta voluntat actual, incoercible, sense la qual tots els altres s'esvairien com el fum. No se'n veuen les branques, però en sentim les arrels ! No en bracegen les flames però en sentim tot el caliu ! Deixant-me endur, ara, per les imatges, com vibren als meus llavis les primeres notes de l'himne « L'Arbre Sagrat » de Guanyavents i de Morera, les ombres dels quals tant em plau d'evocar també en aquest article :

Quan el van tallar de soca,
tallar de soca,
va quedar l'eterna arrel !

Preneu sinó l'exemple de la nostra llengua, desterrada encara — i oh crueltat — de les escoles primàries i maternals.

¿ Hauríem somniat mai ni nosaltres mateixos en aquesta abundosa florida de poetes i escriptors catalans ? I no dic novells, perquè la disciplina que s'han imposat, conscients de la responsabilitat que torna a tenir la llengua per al nostre redreçament nacional, els ha fet atènyer un mestratge i una qualitat de llengua, una tensió i una contenció tan assenyades, que constitueixen el millor dels auguris. La jove poesia catalana, fidel com mai als seus mestres, amb el seu retorn a les fonts, l'amor amb què ha humanitzat el paisatge i el sentiment d'enyorança que n'esquinça tots els vels, pren als nostres sentits un perfum tan fort de pre-renaixença, que ens trasbalsa.

⁂

Deia que Mossèn Cinto sentí i féu sentir com ningú els elements de nacionalitat de Catalunya.

Començant per la nostra terra, de l'herba més humil a l'arbre més altiu, no oblidant ni les flors ni els ocells ; del gra de sorra de les nostres platges al cim més agosarat de les nostres muntanyes, passant pels rius i els torrents — la remor dels quals ja s'havia fet sentir en l'Oda a la Pàtria de l'Aribau — no hi ha lloc històric, ni ruïnes d'antic monument, esglesiola ni monestir que no retrobin llur nom i llur veu en un vers o una estrofa de Mossèn Cinto. I això, quan no li inspiren poemes de l'alenada de « L'Atlàntida » i del « Canigó », pels quals no es diria sinó que Verdaguer, mesurant-se amb la mar i les muntanyes mares, n'hagués après el ritme i l'impetu creador que havien de fer d'ell el geni de la imatgeria i de la transposició. D'imatges i transposicions d'un abast, que sovint amb poques estrofes us situa davant d'una mena de superposició de visions, per les quals el present es mesura amb el passat, un regne amb un altre regne, els arbres amb les muntanyes, les muntanyes amb els arbres, un continent amb un altre continent, humanitzant-los ben sovint, donant-los la paraula ! fent-los dialogar i tot. Sense la riquesa de lèxic i la potència creadora que posseïa i sense aquella empenta del ritme que, en moments com aquests, se l'enduia, hi hauria sucumbit.

Que sovint, en recordar passatges de les seves obres com els que ara al.ludia, em sembla veure'l dempeus, damunt d'aquella mena de boira de gènesi, perfilant-s'hi, nimbat, que ni un déu creador.

I com comprenc, ara, el crit d'alegria en què prorromp en el Canigó, en contemplar la seva Catalunya tantost acabada de nèixer :

Glòria al Senyor ! tenim ja pàtria amada !
Que altivola és i forta en despertar...

I si tractem de descobrir els dons i gràcies que ell féu a la llengua, amb quina meravella el veiem davallar de les seves muntanyes i fer-se petit i recollir-se al recó més intim de la seva ànima per a fer-nos-en sentir moments de tendreses i de deliquis que cap poeta liric ni mistic no havia assolit encara mai. Voleu una més pura delicia que aquesta Annunciació ?

Sobre ella un blanc colòm
ses ales estenia
i amb la claror del Verb
la Verge resplendia.

El món s'omple de llum,
el cel de melodia
i al test del finestró
la Rosa mig s'obria.

Amb l'impuls d'un vent renovador, arribà de Folgueroles a Barcelona i alliberà les lletres catalanes de convencionalismes romàntics encara i massa literaris, salvant d'un cop l'obra de l'Aribau, i la dels Renaixentistets dels Jocs Florals.

Si amb les seves obres majors retornà a la nostra llengua tota la dignitat i el noble orgull que havia ja tingut, quan per boca i obra de Ramon Llull, ressonava a les universitats, a les corts i als centres intel.lectuals més importants del món, amb les menors, — en les quals tan sovint arribà a la més alta grandesa — li retornà la gràcia i la frescor que havia servat, gràcies a la pagesia que, digna i gelosa, l'havia guardat de tota adulteració estrangera. Ningú, en aquella hora, no podia fer-ho com ell, fill d'aquesta pagesia com era i ric com ens en venia d'aquell tresor de les cançons, de les rondalles i llegendes i de les dites populars.

Jo sempre he cregut que ell creà més sentiment de pàtria en els poemes d'ànima enditre que en altres de més exteriors i més truculents, influenciats generalment per la poesia popular, i no de la més depurada. En aquesta poesia, d'altres poetes renaixentistes pogueren arribar a igualar-lo. En aquella altra d'ànima endintre, ningú ! Aquella veu tremolosa d'enamorat i l'accent amb què parla de Catalunya, en moments d'enyorança, és incomparable. I quan en descriu les belleses, així que arriba dalt d'una muntanya d'on pot contemplar-la i sovint de dins de la mar, en llegir-lo, l'emoció lírica, sempre tan humana en Mossèn Cinto, us pren a la gorja i als ulls amb aquella cremor que només pot produir-nos una emoció pura, com quan sentim una gran música, per exemple.

I aquesta emoció us la produix no solament quan es tracta de poemes inspirats tots ells pel tema de l'enyorança, sinó en mil i mil versos dispersos a través de la seva obra que, sovint, us salten als ulls, per sorpresa, i us fan plorar.

Dolça Catalunya,
pàtria del meu cor,
quan de tu s'allunya
d'enyorança es mor

Adéu, germans, adéu-siau, mon pare,
no us veuré més !
Oh ! si al fossar on jau ma dolça mare
jo el llit tingués !
Oh mariners, el vent que me'n desterra
que em fa sofrir !
Estic malalt, mes ai ! tornau-me a terra,
que hi vull morir.

Com es comprèn la bellesa de les obres que inspirà a figures del nostre món musical, a les quals tant deu també la Renaixença Catalana. Deixeu que us n'evoqui tres, de grans absents ja, i en les quals veig representades totes les de tants altres que ajudaren a fer-lo arribar encara més al cor del poble a plena llum, els dies de gran festa, o a l'ombra de les esglésies a l'hora de la pregària. Vull dir els mestres : Nicolau, Vives i Millet. I no puc estar-me de recordar-vos-en una altra encara, present aquesta i amb aquella presència tensa dels grans resistents. Vull dir el mestre : Pau Casals. Home d'enyorances també i un dels nostres compositors més Montserratins, ¿ com voleu que deixés de dir-nos com ell la sentia, amb la mateixa puresa i la mateixa fervor amb què el seu violoncel ens diu la dels grans Mestres, la melodia que li inspirà el Montserrat de Verdaguer ? D'aquell Montserrat que no fou mai absent dels poemes cabdals de la nostra Renaixença, com no n'és tampoc de l'esperit de l'exiliat que s'enyora.

L'amor que sempre dugué Mossèn Cintto a Catalunya fou tan profund, que d'un cap a l'altre de tota la seva obra no hi trobareu ni una ombra d'absència en aquest sentit. De la mateixa manera que totes les criatures duien aquell germà de la seva ànima, el Pobrissó d'Assis, a Déu, a ell el duien a Catalunya. I per Catalunya a Déu. Aquesta fou sempre la seva escala. En moments de més amargor de la seva vida, sovint, trobem un barreig, millor diria una equivalència entre Catalunya i el Paradís. Catalunya, sovint també, li serveix de terme de comparació per a dir-nos l'enyorança que té del Paradís i el Paradís, per a dir-nos la que sent de Catalunya.

Les visions que ens en dóna, més vastes com més altes les muntanyes d'on les contempla, són sempre un panorama vivent de la nostra història. Per a ell, en moments com aquests, no hi ha passat ni present. La Catalunya que veu i que ens fa veure — així us ho dirà el seu poema « Don Jaume a Sant Jeroni » és sempre la Catalunya gran dels temps gloriosos. Gran havia de ser l'amor que ell dugué sempre al Rosselló, donada la importància de la part de la seva obra que li dedicà, i tendre el que dugué a Mallorca i a València, pel lirisme i l'enterniment amb que ens n'evoca tan sovint la presència. Aquest sentit d'eternitat que prenen sempre els pobles rics d'història com Catalunya, és l'ànima del dicurs de Mossèn Cinto als Jocs Florals del 1881, tot ell una brasa de patriotisme.

Els límits de la Catalunya que veu, que sent i que representa Mossèn Cinto són els que senyalà amb la seva espasa el nostre gran rei Jaume I i que, darrera d'ell, no trigà a fixar amb la nostra llengua el gloriós Ramon Llull — l'altre dels mestres de Jacint Verdaguer — assegurant-los així aquella perennitat que només poden atènyer les fites espirituals.

Si per l'espasa ho hem perdut tot, per la nostra llengua no hem reculat ni d'un sol pam. Les fronteres de la llengua catalana que són l'admiració dels filòlegs, propis i estrangers, per la seva puresa i per la resistència que ha posat sempre a fondre's i confondre's amb les llengues veïnes, avui, són més fermes i més altes que mai. Tan altes que ja es veuen de tot el món.

I que clares que ens semblen, vistes de l'exili, a la llum d'aquella Ombra blanca i ardent que jo invocava i que, avui, hi pren tota la tremolor i tot el flameig de la nostra senyera nacional !

Ventura GASSOL.

L'Emigrant

Dolça Catalunya,
patria del meu cor,
quan de tu s'allunya
d'enyorança es mor.

I

Hermosa vall, bressol de ma infantesa,
blanc Pirineu,
margens i rius, ermita al cel suspesa,
per sempre adéu !
Arpes del bosc, pinsans i caderneres,
cantau, cantau,
jo dic plorant a boscos i riberes :
adéu-siau !

II

On trobaré tos sanitosos climes,
ton cel daurat ?
mes mai, mes ai ! on trobaré tes cimes
bell Montserrat.
Enlloc veuré, ciutat de Barcelona,
ta hermosa Seu,
ni eixos turons, joiells de la corona
que et posà Déu.

III

Adeu germans, adéu-siau, mon pare,
no us veuré més !
Oh ! si al fossar on jau ma dolça mare,
jo el llit tingués !
Oh marners, el vent que me'n desterra
què em fa sofrir !
estic malalt, mes ai ! tornau-me a terra,
que hi vull morir !

Jacint Verdaguer

Mentor
53

DON JAUME A SANT JERONI

Per veure bé Catalunya,
Jaume primer d'Aragó
puja al cim de Sant Jeroni
a l'hora en què hi surt el sol ;
¡ quin pedestal per l'estàtua !
pel gegant ¡ quin mirador !
Les àligues que hi niaven
al capdamunt, li fan lloc ;
sols el cel miraven elles,
ell mira la terra i tot ;
¡ que gran li sembla i què hermosa
l'estimada del seu cor !

Té en son cel ocells i àngels ,
en sos camps vèrgens i flors,
en sos aplecs l'alegria,
en ses famílies l'amor ;
té guerrers en ses muralles,
naus veleres en sos ports ;
naus de pau i naus de guerra,
frisoses de prendre el vol.
Les ones besen ses plantes,
l'estela besa son front,
sota un cel d'ales immenses
que és son reial pavelló.
En son trono de muntanyes
té el Pirineu per redòs,
per coixí verdosos boscos,
per catifa prats i flors
per on juguen i s'escorren
rieres i rierons,
com per un camp d'esmeraydes
anguiles de plata i or.

Del Llobregat veu les ribes,
les marjades del Besòs,
que coneix per les arbredes
com les roses per l'olor.
Els vilatges a llur vora
semblen ramats de moltons
que abeurant-s'hi a la vesprada
hi esperen la llum del jorn.
Mont-sec li parla de Lleida,
que el graner de Roma fou :
Montagut, de Tarragona,
tan antiga com el món ;
la serra de les Alberes,
de l'Empordà i Rosselló,
penjats de son dors enorme
com dos arganells de flors ;
Montseny, de Vic i Girona
que lliga el Ter anguilós ;
Cardona, de ses salines ;
Urgell, de ses messes d'or ;
Montjuïc, de Barcelona,
la que estima més que tot.
Tot mirant a Catalunya
s'ha sentit robar el cor ;
— ¿ Què puc fer per ma estimada ?
va dient tot amorós ;
si del cel vol una estela
des d'aci l'abasto jo.
— No vol del cel una estela —
una veu dolça respon ;
— la més bella que hi havia
la llueix enmig del front.
Torna-li dues germanes
que prengué el moro traïdor,
l'una anant a collir perles
vora la mar de Montgó,
l'altra nedant entre els cignes
prop d'on volava el voltor.
Ell gira els ulls a Mallorca,
l'albira com un colom
nedant entre cel i aigua,
vestida d'un raig de sol :
a València no l'albira,
més albira sos turons
que de l'hort de la sultana
són muralla i miradors.
Se n'arranca de l'espasa
i aixeca sa veu de tro :
— ¿ Germanes de Catalunya
i encara porten el jou ?
Rei moro que les tens preses,
jo et vull veure a mos genolls. —
Si l'albirassen els moros,
les deixarien de por,
com deixaren Catalunya
quan, d'Otger entre els lleons,
Roldan els tirà la Maça
des del cim del Canigó.
Quan torna els ulls a la serra
cerca aquell que li ha respost ;
dintre l'ermita més alta
té la Verge un altar d'or,
no hi ha ningú a la capella
i Ella té el llavi desclòs.
Posant a sos peus l'espasa,
cau a terra de genolls :
— A rescatar les captives,
Maria, guiau-me Vós ;
a mon pit donau coratge,
a mon braç força i braó,
i si en pujar a la serra
'vui me deien rei hermós,
quan tornaré a visitar-vos
me diran Conqueridor.

Jacint Verdaguer

JACINT VERDAGUER
poeta èpic

per Ambrosi Carrion

INFLUÏT per una noble ambició patriòtica i tal vegada empès per l'exemple mistralià, el gran poeta nacional tingué l'ambició de donar a les lletres catalanes els poemes èpics que encara no eren al fonament, si podem dir, de la nostra reneixença literària. Els poetes i prosadors de la fi de l'Edat mitjana, i començament del Reneixament, havien excel·lit en la lírica, com Auziàs Marc i Jordi de San Jordi, i en la prosa, com Bernat Metge i Turmeda. La gran figura, tant catalana com universal de Ramon Llull, havia derivat de la lírica a la filosofia i a la mística. Un cant de gesta com la « Cançó de Roland » dels francesos, o en ordre inferior el del « Mio Cid » espanyol, no existia en català. Aquests dos poemes que marquen els inicis d'unes nacionalitats, Catalunya no els tenia. Però tampoc no els sabem d'altres pobles com l'anglès, el portuguès, i l'italià, que si tenen poesia èpica les obres són fruit d'un moment en què la nacionalitat i la llengua són ja un fet. « El paradís perdut », « Os Lusíades » i « La Divina Comedia », pertanyen a un èpica que, més que arrencar del fons de l'ànima nacional son obra de la inspiració particular de poetes com Milton i Camoens, canten, no l'inici d'un destí, sinó el seu acompliment, o, com Dante, volen expressar en la llengua vernacla, l'infern, la terra i el cel en el concepte tolomeic i teològic del seu temps.

D'aquestes èpiques, qualificades d'artificials perquè els manca a la base el sentiment o el fet popular, havia de prendre Verdaguer el départ per als seus poemes. No pas com imitació, sinó com a exemple. Mistral, se'ns diu : ! « Umbla escoulan dóu gran Oumèro », en la primera estrofa de Mireia, revelant-nos el seu sentiment clàssic mediterrani, lluminós i senzill. En canvi, Verdaguer, malgrat agafar en « L'Atlàntida » la vella llegenda de Solo, és un romàntic, un gran romàntic, amb totes les complicacions i desmesures d'aquesta escola literària, amb Goethe, Victor Hugo i Byron, per exemple.

El romanticisme, a Catalunya, perdura quan més enllà del Pirineu, la literatura era ja naturalista o simbolista i, encara, a començaments del segle present, les grans figures literàries, com l'autor del Canigó i Angel Guimerà, no són altra cosa que romàntics. Però no oblidem mai que la reneixença catalana és obra d'aquesta escola. El fet polític n'és fill, i afirma les ambicions i les esperances de prosadors i poetes.

Ningú com Verdaguer, en aquella hora de la nostra història, per a donar una poesia èpica a Catalunya. El teatre s'havia ennoblit amb la tragèdia guimeraniana, la lírica era copiosa i de valor, la prosa comptava amb un Narcís Oller i un Pin i Soler. I apareixen els dos grans poemes verdaguerians com una mena de coronament apoteòsic de la llengua recreada pel seu autor : « L'Atlàntida », on no es canta pas un fet nacional nostre, sinó un d'universal, lligat al sentiment peninsular per la figura de Colom ; mentre que amb el « Canigó » la llegenda ja és purament catalana, mal que la seva petita part històrica quedi gairebé esvaïda dintre de la gran concepció imaginativa i, sobretot, poètica.

En la composició de *Mireio*, l'autor, al voltant d'uns personatges senzills i de sentiments simples, però humans i vius fins al moll de l'os, hi féu reviure tota la història, la llegenda i el paisatge de la seva Provença. Verdaguer, pel contrari, descriu unes figures, una mica esborrades, sense gran consistència humana, però que seran el pretext per compondre els seus grans paisatges i les seves magnes descripcions. En *L'Atlàntida*, Colom, no és gairebé altra cosa que un pretext i Alcides un semi déu que travessa el poema, equidistant de les divinitats i dels humans ; per tant, plana en l'aire, sense tocar ni amb el cap el cel ni amb els peus la terra. En *Canigó* Gentil i Flordeneu, els dos personatges centrals, són com fets de llum i de les coloracions que aquesta crea en l'aire en reflectir la natura : una mena de miratge. El poeta els purifica llevant-los tota materialitat. Estan més enllà dels homes, i llur amor és desencadenada i lliure de totes les imperfeccions i contradiccions, que són l'essència de la vida humana. No aspiren a una perfecció, perquè en si són ja perfectes. Els altres, com Tallaferro i Guifré, fets simplement d'un sol traç, són necessaris pel contrast i per la realització del conflicte. Verdaguer sentia tan petit l'home enfront de la natura que gairebé no el veia. En la « Mireia » de Mistral, el conjunt gira i s'anima al voltant d'homes i dones vivents amb qualitats i defectes. En els poemes del nostre poeta hi ha com una sensació d'immortalitat de la terra, del mar i del cel ; una força amb aspiracions d'eternitat que transforma en éssers vius els elements del paisatge, d'un paisatge immens, panoràmic que sols té per límit l'infinit.

Es aquí on sentim tota la seva força creadora i original, que el posa al costat dels grans èpics universals i fa que no els confonguem amb cap d'ells. En els poemes homèrics, són els herois els qui ens prenen en la xarxa de les passions llurs,

dels caràcters i dels fets ; els déus mateixos no són altra cosa que una humanitat desmesurada, sense ètica, pel fet de la divinitat de què gaudeixen. Dante pinta els homes i les dones a través del seu viatge de l'infern al cel ; la revolta dels àngels de Milton, es en el fons un eco de la Comedia del florentí i un crit de rebel·lió. Camoens ens fa sensible l'impuls ambiciós de l'aventura i el conqueriment. Però cap d'ells no ens farà vives la mar i la muntanya com el nostre Verdaguer. Si no hagués de semblar una heretgia, diríem que era un panteista cristià, i que veia Déu en la natura viva, tant o més que la humanitat que el voltava.

Realment, si la sentia, no la comprenia pas gaire. La seva vida dissortada n'és la demostració. Malgrat la seva bondat i el seu esperit evangèlic, topà arreu amb la incomprensió i la migradesa. Això explicaria tal vegada, que en la seva obra conjunta l'home hi sia tan poca cosa, i, en canvi, l'escenari on es mou, d'una importància extraordinària. El seu esperit no comprenia la limitació, cosa tan humana en tots els sentits. Els seus ulls d'infant, — i va ésser-ho tota la vida — estaven avesats a contemplar l'amplitud de la plana de Vic, i els horitzons marítims, més tard, en els seus viatges transatlàntics. El pla de la Catalunya vella està limitat al nord pels Pirineus, que es veuen confosos i, en dies clars de primavera, encara coberts de neu. Als estreps hi ha Ripoll, el vell monestir germen del pensament català en l'alta edat Mitjana ; més enllà de les muntanyes, el Rossellò, l'altra part de la Catalunya, repenjant-se com la nostra en la gran serralada, que és com una mare que té un fill a cada banda. I ell sent el Pirineu, viu i poderós, ajuntant als catalans d'ací i d'allà, i no pas decompartint-los. Es potser d'aquest pensament difós en l'obra total de Verdaguer que nasqué el « Canigó » ; pensament que més tard comentarà Maragall en la seva « Glossa ».

Però tant en el poema pirinenc com en « L'Atlàntida », és la muntanya l'element principal, gairebé bàsic de les dues grans composicions. Recordem « L'incendi del Pirineus » i el meravellós viatge de Flor de Neu i Gentil damunt la gran serralada que va de la Mediterrània al Cantàbric. I culminant per damunt de tot el superb cant definitiu de la « Maleïda », que en Verdaguer arriba al màxim de la seva plenitud com a poeta èpic. La muntanya es fa viva, amb un sentit d'eternitat. Quan vol plasmar un gran moment històric, descriu el pas d'Annibal a través d'un coll dels Pirineus. Quan vol cantar el Rei En Jaume, ens el presenta a Sant Jeroni, cim de la muntanya. El cel, el vent, els núvols, la pluja i les tempestes, els ocells, les aigües, les boscúries, tots són l'homenatge a la muntanya, que pren a través de les estrofes del poeta la qualitat, més que de mite, de divinitat, encara que ell, d'acord amb el seu sentiment cristià, en faci la base divina, en coronar-la amb la creu.

Al voltant, més enllà de la muntanya, hi ha les planes fecundes, els rius que anguilegen, les mars que es remouen, les illes que canten, però diríeu que tots plegats canten i viuen en homenatge al cim que s'enlaira com el darrer graó del camí de l'infinit. Es per ella, que Verdaguer va a Déu i potser hi trobaríem l'essència del seu misticisme, més que en tota la seva lírica religiosa. I aquesta muntanya, la seva muntanya, és nostra perquè és essencialment catalana. I és per aquesta nova concepció que ell creà l'èpica nacional, forta, original i única.

Ambrosi CARRION.

Canigó

L'ombra dels vells records s'allargava ensopida
Canigó avall, quan Verdaguer la despertà.
D'un cop d'ala, el poema ha tornat llum i vida
als segles ofegats, a la fe redimida
sus les neus d'un etern altà.

A l'alè del poeta, al sospir de la terra,
un pior verge de pau regalima als penyals
i un goig novell s'arrapa al caire de la serra
com aquell clam, llençat per ell, dies enrera,
va alçant cada pilar dels nostres ideals.

El monestir reviu com la font encantada
on Mossén Cinto recollí la inspiració...
I l'ànima de Monsenyor de Carsalada
empara, a Sant Martí la muntanya sagrada
i del poeta la visió.

I retrobats el cos i l'aima, a l'alba altura,
només del sovenir li faltava la veu ;
li torna amb la campana i, quan sa cançó pura
tinda en l'aire lleuger, més d'un Català plora
i, la mirada enllà... fa el signe de la Creu.

Carles GRANDO.

El rei del Pirineu

Canigó, dominant mar, estanys, valls i plana,
Ets rei indiscutit del nostre Pirineu,
I ta formosa cima, amb una sola veu,
Tothom ha proclamat que és la més catalana.

L'hivern el vol donar la beutat sobirana
Quan vesteix els teus flancs d'una manta de neu ;
Però l'estiu gelós fa brotar a ton peu
Flors, que n'ets esmaltat com una porcellana.

El català que vol pujar fins al teu pic,
Sense dificultats el reps com un amic
I estens cap a sa pena unes mans compassives.

Tot li diu l'esplendor del seu passat llunyer
En ta selva d'avets que guarda sempre vives
L'anima i la cançó de Jacint Verdaguer.

Enric GUITER.

Voste pouèmo magnifi me fai l'efèt d'aquélis animau espetaclous que li minaire trobon dins li entraio de la terro, e que, reconstitui pèr la paleountoulougio, nous revèlon li mistèri ennega pèr lou Deluge. La councepcioun de l'ATLANTIDA es grandarasso e soun eisecucioun e resplendènto. Jamai la Catalougno avié fourni uno obro que counteguesse en clo autant de pouësio, de majesta, d'amplour, de forço e de sagesso. Li tradicioun li plus antico e li plus venerablo de la terro catalano soun aqui acampado, ourganisado e reviéudado em'uno versemblanço estraourdinári, e l'imaginacioun emé la sciènci embelisson meravihousamen vósti supèrbi descripcioun.

Frederic MISTRAL.

L'INCENDI DELS PIRINEUS

(Fragment del Cant Ier de "L'ATLANTIDA")

Al temps que el gran Alcides anava per la terra,
tot escombrant-la amb clava feixuga, arreu arreu,
de borts gegants i monstres que a Déu movien guerra,
en flames esclatava nevat el Pirineu.

Des d'on el sol en nèixer ja daura ses boscúries
amb brams i cruixidera l'incendi, a coll del torb,
duia sos rius de laves a Roncesvalls i Astúries,
sense ésser-li congestes, torrents, ni colls, destorb.

Apar serpent, immensa, d'escata vermellosa,
que a través de l'Europa, d'un mar a l'altre mar,
respirant fum i flames, passà's esgarrifosa
son cabell de guspires i foc a rabejar.

I avant, ronca, assaïna i udola, amb sa alenada
cremant com teranyines els núvols de l'hivern ;
de cingle en cingle, passa les valls d'una gambada,
vessant-hi com un cràter les flames de l'infern.

Tot cabdellant arbredes, penyals del cim rodolen,
rost avall freixes ruixen i faigs esbocinats,
i la fumera i flames amunt se caragolen
amb quera i pols dels rònecs albergs enderrocats.

En veure que ses llàgrimes no poden apagar-los,
girant-s'hi s'escabellen i fugen els pastors ;
al llur darrera belen anyells, i, sens tocar-los,
fugen amb ells els ossos i llops udoladors.

Així en fugia el moro quan amb un riu de ferro
aquells turons nos duien el crit del brau Roldan,
ensems que amb l'amenaça de mort i de desterro,
son mall volà on Esterri l'aguaita tremolant.

Ni a l'àliga li valen les d'or potentes ales ;
prop del cel, on s'enlaira com a penjar-hi niu,
l'exhalen roges flames, i cau, i amb les cucales
i cignes de les aigües les cou l'incendi viu.

Branca d'un torb de brases arrasador, estanya
la conca amb sos vilatges, la serra amb sos pinars ;
fins les marines vores, franja d'argent d'Espanya,
les renillantes ones pledegen a les mars.

Teixons, isards i daines per la drecera empaita,
pel clot s'entertolliga, bota del pla al turó,
al davallant capbussa el còdol que hi aguaita
i se l'endù per ròssec fet cendres i carbó.

I el que entre Espanya i França torreja, mur de roca,
de neu i de tempesta vestit, com braç de Déu,
de l'estrellada tenda els blaus domassos toca,
muntant d'altre de brases horrible Pirineu.

Apar que la serp monstre, per estrafè un cometa,
s'enarboràs amb ales d'incendi al cel blau,
o que, a l'assalt pujant-hi, s'hi fessen esqueneta
escardalencs dimonis, rebuig del negre cau.

De gom a gom quan s'omple l'espai de fumarel.la
i es fon d'un cap a l'altre la serra de cremor.
sota el mantell de flames que l'huracà flagel.la ;
la terra adolorida gemega com un cor.

En tant, del Rose vora les aigües, apedreguen
a l'heroe grec deformes i rabassuts gegants ;
sota quiscun dels còdols que a bell ruixat li engeguen,
podrien soplujar-s'hi ramada i rabadans

El creuen ja entre penyes colgat, com en sa fossa,
quan de l'enuig la flama llampegueja en son ull,
i amb quatre colps de clava els volca i els destroça,
com terroceda d'aspre goret el pas del trull.

Llavors al gran incendi, rabent, endreça els passos,
rogenc damunt els núvols veient-lo crestejar ;
i oint-hi plors i xiscles, hi fica els nusos braços,
fent als pastors i pobles d'espasme tremolar.

De Canigó entre els cingles un xaragall es bada,
per esbarzers i roques caientes aclucat,
on d'una a l'altra el foc, en gegantina arcada,
com l'ait pont del Diable, s'havia escamarlat.

Sols lladoners en brasa rodant-hi hi coetegen,
bell rastre de guspires deixant i flamereig,
mes tot seguit a l'aigua del córrec xiuxiuegen,
i tristos ais responen de l'ona al borbolleig.

Pierene, lluny dels homes vivia allí, dels óssos
i llops en el jeréstec, rellent amagatall,
sobre un roc, mal coberta d'un mant de cabells rossos
de por i esgarrifances fent el darrer badall.

Del bosc de flames mustiga la treu, com vera rosa,
que enyora trasplantada son marge regadiu,
i tan bon punt d'un sàlzer al dolç frescal la posa,
colltorcent-se esllanguida : — Jo moro aci — li diu.

Jacint Verdaguer

He recibido y acabo de leer CANIGO, y estoy todavía bajo una impresión de asombro. Aquella « Maladetta » es un trozo de poesía ciclópea, tallada en roca y verdaderamente colosal. Pero todo el poema abunda en rasgos de la misma pujanza gigantesca. El Pirineo adquiere formas humanas y titánicas bajo el cincel asombroso de usted. Como en la ATLANTIDA sintió usted la poesía de los mares y de los continente sumergidos y de las grandes catástrofes geológicas, así en este nuevo poema siente usted y expresa con un vigor y una precisión gráfica que, a mi entender, no tiene igual en lengua alguna, todos los accidentes del paisaje de montaña y todos las impresiones, ya solemnes y severas, ya risueñas, ya melancólicas, ya grandiosas, que suscita la contemplación de la cordillera, vista con ojos de amor y con aquella divina intuición poética que sabe discernir y leer el sentido oculto bajo los caracteres de la naturaleza.

M. MENENDEZ PELAYO.

LA MALEIDA

(Fragment del IVe Cant del Canigó)

Veu's-la aqui ; mirau sa gegantina altura :
se queden Vinyamala i Ossau a sa cintura,
Puig d'Alba i la Forcada li arriben a genoll ;
al peu d'aqueix olimpic abet de la muntanya,
son sàlzers les Alberes, Carlit és una canya
el Canigó un reboll.

Dels rius Garona i Essera sa gran galera és mare,
Aran, Lis i Venasca podrien dir-li pare,
Montblanc i Dhawalgiri li poden dir germà ;
a continents més amples d'ossada serviria,
a l'àngel, per tornar-se'n al cel, de graderia,
de trono a Jehovà.

Un cedre és el Pirene de portentosa alçada ;
com els ocells, els pobles fan niu en sa brancada,
d'on cap voltor de races desallotjar-los (no) pot ;
quiscuna d'eixes serres, d'a on la vida arrenca
son vol, d'aqueix i superb colòs és una branca,
ell és el cap de brot.

Cabdill és d'eix exèrcit en ordre de batalla,
la torre que domina la colossal muralla,
entre eixes mil arestes del temple el campanar,
el Goliat d'eix rengle de filisteus deforme,
d'aqueixos pits i braços l'altivol front enorme
que es veu de mar a mar.

Al bes del sol llueixen son elm i sa cuirassa,
l'un fet de neus eternes, l'altre d'un tros de glassa
de dues hores d'ample, de quatre o cinc de llarg ;
els núvols en sa espatlla són papallons que hi volen,
i eix quadro, on llums, tenebres i tinta i foc rodolen,
té el firmament per marc.

¡ Qué altivola és sa calma ! ¡ Qué esplèndida sa roba !
perquè sia sa règia corona sempre nova,
argent li dóna l'alba, el sol son or més fi ;
besen son front, quedant-s'hi per joies les estrelles,
i a voltes diu que hi para, volant pel cel entre elles,
son vol el serafi.

Els catalans que hi munten estimen més llur terra,
veient totes les serres, vassalls de llur serra,
veient totes les testes als peus de llur tirà ;
els estrangers que albiren de lluny eixa muntanya,
Aquell gegant, — exclamen —, és un gegant d'Espanya,
d'Espanya i català.

Veu l'Ebre i el Garona, Mediterrà i Atlàntic,
com eternal espectre sentint llur plor o càntic,
els pobles veu que arriben, els pobles que se'n van ;
del Cid veu el teatre darrera el blanc Moncayo,
i ençà dels puigs d'Astúries, el tronc de Pelayo,
la fossa de Roland.

Les àligues no el poden seguir en sa volada
i a reposar s'aturen, si emprenen la pujada
des de la soca als aspres cimals dels Pirineus ;
els núvols, que voldrien volar fins a sa testa,
si no els hi puja l'ala de foc de la tempesta,
s'ajauen a sos peus.

Mes tot sovint hi munten i torna sa corona
nou Sinai feréstec on llampega i trona ;
el torb arramba els còdols que el gel li va partint,
llençat-los a l'abisme com trossos de la terra,
mentre, fuet de flames, el núvol a la serra
amb llamps va percudint.

Ocells aqui no crien, ni flors les primaveres,
els torbs són l'ocellada, ses flors són les geleres,
ses flors que quan es baden cobreixen el vessant ;
les gotes de rosada que en surten són cascades
que salten per timberes i cingles esverades,
com feres udolant.

Damunt el glaç negreguen granítiques arestes,
com d'ones formidables esgarrifoses crestes,
illots de roca dreta sortint de mars de gel ;
emmarletades torres d'una ciutat penjada,
com són Pont de Mahoma damunt la nuvolada,
enmig de terra i cel.

¿ Hi puguen els pedraires aci en les hivernades,
els penyalars granítics a rompre a barrinades ?
els pedraires que hi puguen o baixen són els llamps
que els llencen arrencant-los d'arrel i els migpartteixen
amb els pregons abismes i rius que els glateixen,
parlant-se amb trons i brams.

Amb tres d'aqueixes pedres faries, Barcelona,
la cúpula i el frontis que espera per corona
ta Seu, que ella mateixa corona és del teu front ;
i amb totes les que en esta pedrera esteses jauen,
podrien d'una peça refer-se, si mai cauen,
totes les Seus del món.

Jacint Verdaguer

JACINT VERDAGUER
poeta líric

per Josep Maria Tarragó

Si Jacint Verdaguer és un gran poeta èpic, és també, i tal volta abans que tot, un gran poeta líric.

Digne representant de la poesia lírica catalana nascuda amb l'il.lustre Ramon Llull a l'Edat Mitjana, i continuada pels poetes de l'escola poètica catalana del segle XIV amb Auziàs March, i per tants altres poetes dels segles posteriors, però sobrepassant-los a tots per la seva gran volada, Jacint Verdaguer és l'expressió més alta de la poesia lírica catalana i pot comparar-se, sense cap dubte, amb els més grans poetes lírics del segle darrer.

El seu lirisme transpua en totes les seves obres. El seu verb, el seu accent, quan expressen els conceptes més alts i revelen tota la profunditat de la seva ànima, són sempre lírics. En tots els seus llibres quan parla dels temes més variats, es troba aquella poesia que neix i es nodreix dels sentiments més íntims del cor de l'home.

Hom pot dir que cada vers d'En Verdaguer porta en ell un tros de la seva ànima candorosa, i que cada un d'ells s'emporta un tros del nostre cor. Jacint Verdaguer, amb el seu lirisme és i serà el poeta de l'amor, el poeta de l'enyorança. Es amb raó, que Nicolau d'Olwer es demana si el Verdaguer dels « Idil.lis i Cants Místics », de « Sant Francesc », de « Flors del Calvari » i d' « Al Cel », és el Verdaguer que lluny del temps i de l'espai, i assedegat d'infinitat, quedarà fixat per a la posteritat.

La mateixa « Atlàntida » ens dóna una altra mostra del lirisme verdaguerià amb « El cor de les illes gregues » i amb « El somni d'Isabel ». El « Canigó » vessa el lirisme verdaguerià en tots els seus càntics : Lírics són els cants de les fades en el nuviatge, líriques les paraules de « Flordeneu », lírica la visió panoràmica dels Pirineus, lírics el magnífic « Desencantament » i l'impressionant pujada dels monjos al cim del Canigó per plantar-hi la Creu de victoria. Es pot dir que tots els punts culminants del « Canigó » són més lírics que no pas èpics, i que és aquesta força lírica que fa que aquest poema sigui considerat com superior a « L'Atlàntida ».

¿ Qui no recorda el cant triomfant de l'Abat Oliva alçant-se al cim del Canigó davant dels seus monjos ? :

Glòria al Senyor ! El núvol de tristesa
que amortallà tant temps l'ànima mia
com els núvols del cel es va desfent ;
la nit recula empesa
per la claror del dia
que riu en la finestra de l'Orient.

Però allà on Verdaguer ha portat al sublim la seva força lírica i on ha deixat sentir més al viu l'estat emotiu de la seva anima, és sens dubte en « Idil.lis i Cants Místics », aquesta « alta glòria de la literatura catalana » com escriurà al propi Verdaguer, el cèlebre crític espanyol Menéndez y Pelayo.

Glossant sovint els conceptes del « Càntic dels Càntics », l'eterna font de les més belles produccions líriques i místiques a la vegada, Verdaguer canta amb l'accent més pur de l'ànima :

Dormiu en la meva harpa himnes de guerra,
brollau, himnes d'amor ;
¿ com cantaria els núvols de la terra
si tinc un cel al cor ?

El lirisme verdaguerià es troba, com hem dit, tot al llarg de l'obra del nostre gran poeta i revesteix una forma d'expressió tota especial, ultra en els « Idil.lis i Cants Místics », en el « Roser de tot l'any », format per peces curtes i efusives que tenen sovint el caràcter de jaculatòries, en « Càntics religiosos del poble », « El somni de Sant Joan », « Jesús infant », « Sant Francesc », « Flors del Calvari », i « Al Cel ».

Es certament aquesta branca de la poesia que Verdaguer més s'estimà. Poeta líric i místic d'una sola peça, tot ho mira amb uns ulls que li fan descobrir un nou món al seu redòs.

De l'idil.li Verdaguer passa a l'elegia, amb la « Mort de l'escolà », aquesta veritable joia poètica, una de les composicions més commovedores sortides de la ploma del nostre gran poeta quan estava en la plenitud de la seva força, vers l'any 1830.

Verdaguer amb la « Mort de l'escolà » ens fa compartir el dol que s'ha apoderat sobtadament de l'escolania i dels monjos de Montserrat amb la mort d'un escolanet que els seus companys de cantúria porten a enterrar.

Per tal de commoure el nostre esperit, Verdaguer ens porta directament al lloc de l'escena i ens descriu la situació :

A Montserrat, tot plora,
tot plora d'ahí encà,
que allí a l'escolania,
s'és mort un escolà.

Tot seguit el poeta ens dóna el motiu d'aquest gran dol :

¿ A aquell que ahí us cantava
qui avui no el plorarà ?

El poeta ens força a continuació a assistir a aquesta escena dolorosa presentant-nos el contrast de la mort amb la formosor del rostre de l'infant :

En blanquinosa caixa
mirar que hermòs està.

I usa de la força de la figura plàstica per acabar de commoure el nostre cor :

N'apar un lliri d'aigua
que acaben de trencar.

L'emoció creix encara amb l'espectacle del violí fred i mut reposant dintre la caixa, com el cos glaçat de l'infant :

Té el violí a l'esquerra,
l'arquet a l'altre mà.

La contemplació d'aquesta visió quieta i estàtica s'anima sobtadament amb la introducció dels elements d'una acció i veiem desfilar davant dels nostres ulls, amb el dol que el poeta ha sabut crear dintre el nostre cor, el desenrotllament dramàtic d'una escena punyent :

Els companyons de cobla
el porten a enterrar

i presenciem el pas de la trista comitiva, sentim els seus cants i els seus plors que ningú no pot aconhortar, mentre els rossinyols barregen llurs cants plens de melangia al psalmeig de l'escolania. Els homes ploren, la natura plora :

Oh patges de la Verge
bé teniu de plorar
al qui millor cantava
venint de soterrar.

Però la llum de l'esperança que el nostre poeta posa en tots els seus cants, brilla sobtadament i un raig de sol, traversant una negra nuvolada :

Els monjos també ploren
sols canta un ermità,
sentint cantar els àngels
i amb ells el nou germà,
ocell d'ales obertes
que cap al cel se'n va.

I torna al gratisme de la imatge per a subratllar una altra vegada la força de la llum, de la joia i de l'esperança retrobades per l'acció d'un miracle :

mentre ell canta pels aires,
el violí sonà.

El nostre cor plora de joia ensems que de tristesa. La nostra feblesa ha estat socorreguda per un miracle del cel. La plàstica realista s'ha barrejat amb les imatges d'un món irreal. La marevella és complerta.

Sobre aquesta meravella, el mestre Nicolau crearà aviat una altra meravella amb la seva música, i la paraula de Verdaguer ressonarà melodiosament, gràcies a l' « Orfeó Català » i a tantes altres Corals, per tots els pobles de Catalunya arribant a ésser la viva i musical afirmació de tot un poble.

« La mort de l'escolà » ha entrat a formar part del patrimoni espiritual de la nostra pàtria.

Verdaguer és el poeta de l'enyorança per excel·lència :

Rossinyol de la boscúria
jo com tu sò enyoradís
ta dolcissima cantúria
em recorda el paradís
. . . . . .
el paradís és per viure
com la terra per morir.

Ningú com ell mai no ha cantat amb un accent tan ple de melangia els sentiments del cor que s'enyora.

Verdaguer s'enyora de la pàtria, i canta « L'Emigrant ».

I diu en « Lluny de ma terra » :

Malalt i trist deixi ma dolça terra
del Montserrat
i els somnis bells del pobre que es desterra
s'han desterrat.
Jo hi tornaré vers on ells em fugiren
jo hi tornaré ;
si em cal morir a on els meus moriren
jo moriré.

Verdaguer s'enyora del cel on vola el seu cor i és un clam melangiós que surt del fons de la seva ànima :

Oh mon Déu, oh mon Déu, dau-me unes ales
o preneu me les ganes de volar.

I encara en « Ton tresor » :

Sempre que miro al cel,
em sembla casa meva.

El seu desig de morir no és mai, no obstant, un desig deprimient impregnat de desesperació nietzschiana sinó tota plena d'esperança :

...i assajaré aci en la terra
entre plors d'enyorament
algun dels mots de l' « Hossanna »
que tinc de cantà al cel.

I adrecant-se a la princesa de Baviera, Donya Maria de la Pau li diu :

Sabéssiu el català,
sabríeu que és enyorança
la malaltia dels cors,
transplantats a terra estranya.

« Enyoranca » dirà Carles Riba, és el mot més peculiar dintre el lèxic de Mossén Cinto. No sense motius essencials, és el mot de la seva poesia que ens ha fet sentir més nostre col·lectivament.

I és « L'Emigrant », entre totes les altres poesies verdaguerianes, que es troba més sovint als llavis de tots els catalans que el canten, els uns sota el cel de la pàtria com un missatge d'esperança, els altres amb una emoció encara més punyent en sentir-se en terres d'exili, efectivament lluny de la pàtria, lluny dels cims de Montserrat.

El Verdaguer líric no podia tenir una millor consagració.

Josep Maria TARRAGO.

La Mort de l'Escolà

A Montserrat tot plora
tot plora d'ahir ençà
que allí a l'Escolania
s'és mort un escolà.
L'Escolania, oh Verge,
n'és vostre colomar :
a aquell que ahir us cantava
¿ qui avui no el plorarà ?

En caixa blanquinosa
mireu que hermós està
n'apar un llirí d'aigua
que acaben de trencar.
Té el violí a l'esquerra
que solia tocar,
el violí a l'esquerra,
l'arquet a l'altra mà.

Sos companyons de cobla
el duen a enterrar.
El rossinyol salmeja,
salmeja més enllà ;
quan veu l'Escolania
calla per escoltar.

El cant de les absoltes
comencen a entonar ;
el primer vers que entonen
de cel sembla baixar,
el segon vers que canten
es posen a plorar.
El mestre de la cobla
els aconhorta en va
les fonts ja són rieres
i les rieres mar.

Oh patges de la Verge,
bé teniu de plorar,
al qui millor cantava
venint de soterrar.
Els monjos també ploren ,
sols canta un ermità,
sentint cantar els àngels
i amb ells el nou germà,
ocell d'ales obertes
que cap al cel se'n va.

Mentre ell canta pels aires
el violí sonà.

Jacint Verdaguer

JACINT VERDAGUER
poeta místic

per Josep Salvat

L'ESSENCIAL de la mística és la contemplació de Déu que va fins a l'èxtasi, fins a la unió íntima, completa de l'ésser amb el seu Creador. Tots els que estimen Déu no són pas místics. Hom pot ésser un gran apòstol i un gran sant sense ésser un místic. Hi ha grans místics que no han escrit només que en prosa. Hi ha poetes religiosos remarcables que no són poetes místics.

Verdaguer ha escrit poesies religioses on la mística no té res a veure : nombrosos « Càntics », les odes del seu llibre « Montserrat », poemes de Caritat, poesies eucarístiques i àdhuc poemes doctrinals i apologetics com « Qui com Déu », dels « Idillis i Cants místics ».

Però Verdaguer fou un poeta místic, un eminent poeta místic, car posseïa els dos elements necessaris i indispensables : la disposició amorosa i el talent que li permetien d'establir entre ell i Déu el diàleg suprem i fascinador.

Verdaguer es revelà poeta místic des de les seves primeres produccions poètiques .

Havia estat coronat als Jocs Florals de l'Any 1865, per unes poesies d'un to patriòtic i ensems èpic. El 1866 — tenia llavors vint-i-un anys — els Jocs Florals coronaren amb accèssits unes poesies patriòtiques, una poesia amorosa — hom no coneix prou bé les poesies amoroses del « fadri de la muntanya — i una poesia mística que obtingué el primer accèssit a la Viola d'Or i de plata, « Sospir de l'ànima ». El cronista en digué : « ... de forma clàssica, de llenguatge ric i de tal manera feta i pensada, que fa endevinar que el poeta estigué inspirat de Fra Lluís de Lleó. » Verdaguer la publicà en els seus « Cants místics » sota el títol de « Volada de l'ànima ». Quin bell comentari de la paraula de Sant Pau citada en exerg : « Cupio dissolvi et esse cum Christo ».

Que dols de cara a cara
poder en l'Infinit emmirallar-me !
i en son esguard, que amara
de llum l'espai, banyar-me,
i en son pit amorós, ai ! anegar-me !

Feia temps que no s'havien sentit uns tals accents.

El 1872, els Jocs Florals atorgaven la Viola al poema « Plor de la tórtora » : « S'ha fet molt digne d'aquesta adjudicació per la delicadesa de sos conceptes i la dolçor amb què està expressat el místic sentiment que l'ha inspirada, l'al.legoria religiosa « Plor de la Tortra ». Dos anys més tard, el 1874, el primer premi de la Viola d'or i de plata s'adjudicà a la balada « Sant Francesc s'hi moria ». El delicadíssim misticisme de què està impregnada, la dolcesa i suavitat que tota ella respira i la ben trobada manera de contar, sense allunyar-se de la forma popular... »

Es interessant de constatar, llegint els venerables Annals dels Jocs Florals, que els primers patriarques de les Lletres catalanes renaixents sabien distingir en les poesies enviades pel jove camperol de Vic o pel vicari de Vinyoles, el caràcter místic de la seva inspiració.

Aquesta nota mística era aleshores una novetat. Una novetat, no solament a Catalunya, sinó a tota Espanya, i també a tota Europa, en tota la producció poètica del temps.

Aquesta novetat fou proclamada quan en 1879, aparegué el bell volum « Idil.lis i Cants místics ». Dos anys abans, « L'Atlàntida » havia fet conèixer al món meravellat i encara no refet de la sorpresa de « Mirèio », que hi havia a Catalunya un gran poeta èpic. Ara ja podia ésser aclamat un gran poeta místic.

¿ « Què hi ha hagut de nou ? » exclamà Milà i Fontanals després d'haver llegit el volum. ¿ « Per ventura ha cercat (el cantor de costums catalans i de mitològiques llegendes) un camí divers, o ha mudat de gust o de conceptes literaris ? ?... No és res d'això... No hi ha hagut cap canvi, car moltes d'aquestes obretes no han estat fetes suara, sinó que vénen de lluny... Allò que s'ha proposat l'autor dels « Idil.lis i Cants místics » ha estat de presentar una tria de poesies que fossin fidel espill del fons de la seva ànima, de les seves aspiracions més pures i de son més fervent amor... s'ha acontentat d'escriure amb senzillesa el que son cor li dictava...»

Cal reconeixer, en efecte, que el recull és un recull híbrid, on el jove poeta sembla haver abocat, sense ordre, tot el seu cor. No cregué necessari de fer una tria. Ni tampoc no en cercà les belleses, encara que l'obra n'estigui sembrada. No volgué donar cap obra cabdal, i no obstant bé n'hi ha. (Milà i Fontanals). Escrivint el que li dictava el seu cor, afegeix el cèlebre crític, Verdaguer seguia d'una manera humil les traces del poeta dels « Cantics », dels autors angèlics de « La Llama de Amor », i de « Las Moradas ».

Alguns, com Frederic Mistral, s'acontentaven de veure-hi l'exaltació de la poesia religiosa. « Els vostres « Idil.lis i Cants místics » són d'una simplici-

tat, d'una puresa i d'una elevació que no es troben en cap dels poetes moderns. Haveu trobat en vostre cor de poeta, en vostra fe de sacerdot, en vostra senzillesa de fill del poble, la inspiració dels més commovedors cants populars, amb els que trenen al catolicisme una corona de flors celestials. El catolicisme tan atacat, tan calumniat, tan detestat i tan perseguit tenia necessitat d'una gran lira per a aconsolar-lo en la prova en què se'l posa... »

Menendez y Pelayo, no s'enganyà. En aquella època pronuncià el seu discurs de recepció a l'Acadèmia Reial Espanyola. Parlant de la poesia mística, diu : « Per raons fàcils de comprendre, no he dit res dels rars poetes místics del nostre segle. Que em sigui permès, no obstant, de fer, encara que només sigui en forma de nota, una excepció, no d'amistat, sinó de justícia, en favor del recent llibre de Verdaguer... Puc dir-vos sense hipèrbole que cap dels nostres poetes del gran segle no hauria refusat de signar alguns dels seus poemes : tal és la fervor cristiana, tal és la delicadesa de forma i de concepte que hi resplendeixen. »

Hom podia llegir, en efecte, en aquest recull, exemples d'aquesta poesia mística que va dret a Déu, sense passar pels homes, àdhuc deixant-los de banda, poesia mística en voga llavors a França i a Alemanya. Així, en la « Volada de l'Anima ». Així en el « Cant d'Amor » :

Qui beu en vostre pit mai no s'assedega,
Jesús sempre estimat ;
Oh ! quan serà que jo a torrents hi bega
per una eternitat !

Hom hi llegia encara molts més exemples d'aquesta poesia mística inspiradora dels grans místics espanyols, que assoleix també la unió amb el Creador, servint-se, però, dels homes per expressar els sentiments de l'ànima.

Hom ha cercat quines influències havien influït en la lira mística de Verdaguer. ¿ Es que tenia necessitat d'aquestes influències ? Més aviat caldria parlar de convergències, d'acostaments provocats per la natura íntima, l'orientació espiritual del fill de Folgueroles, l'ànima del qual fremia al trilleig de la campana del convent franciscà — vei de Can Tona — del cor fervorós que s'endinsava en la contemplació davant la verge de la Gleva.

Segons Menéndez i Pelayo, és fàcil de retrobar en els « Idil.lis i Cants místics », l'inspirat autor del « Càntic dels Càntics » : llegint el « Cant d'Amor » ,per exemple :

Ja l'he trobat a Aquell que tant volia,
ja el tinc lligat i pres ;
Ell amb mi s'estarà de nit i dia,
jo amb ell per sempre més.

O llegint també « El Llit d'espines », o, encara, « Les cinc Roses ».

En aquests dos darrers poemes, hom constata d'altra banda, el parentiu profund entre Verdaguer i Sant Joan de la Creu, parentiu que apareix en altres obres, com en el « Càntic de l'Esposa » :

Celestial embriaguesa
nos adormia a tots dos,
sa cabellera i la mia
barrejant ses ones d'or.

Però qui no admirarà el parentiu de Verdaguer i de Ramon Llull, el qual, amb el « Llibre d'amic e amat » inspira d'una manera evident poemes com « Santa Cecília » o « Jesús infant ». El Doctor Il.luminat escrivi el seu « Llibre d'amic e amat » de tal manera que « cascun vers basta a tot un dia a contemplar Déu », exactament com havia construït « L'Art del Llibre de contemplació ». ¿ No és d'aquesta faisó que Verdaguer produí el seu bell « Roser de tot l'any » ? La « Revista de Catalunya » que el publicà cada setmana, el 1893, época en que començaven els turments de Verdaguer, el comentava així : « Més sacerdot que poeta, de son cor ha anat brollant el piadós i poètic dietari que els lectors aniran assaborint. Cada setmana publicarem, ajudant Déu, les set floretas de la vinent, una per cada dia. Vulla Déu Nostre Senyor que els cors oberts a la bellesa d'eixes flors de poesia sien sadollats de l'amor a Déu que n'és la flaire i l'essencia. »

L'èxit del volum « Idil.lis i Cants místics » fou considerable. Verdaguer es plagué a subratllar-lo a la introducció de la segona edició del 1882. ¿ Qui pretén que la poesia mística no agrada ? Es veritat, però, que aquesta branca florida de l'arbre de la poesia té avui pocs obrers : és un verger en herba, és una font on gairebé ninguno va a poar. » Quantes penes serien endolcides, quantes joies no serien ofertes per cants místics inspirats per l'amor ! I Verdaguer invita els poetes a despenjar dels pilers dels santuaris les arpes, des de tant de temps mudes, de Sant Joan de la Creu i de Ramon Llull.

La seva crida generosa no ha estat sentida pels poetes del nostre segle de ferro, en el qual la poesia religiosa no manca pas, pero si la nota mística que només apareix esporàdicement, mentre que en tota la producció de Mossen Cinto mai no cessà de brollar a dolls, àdhuc en les hores de tribulació, car la nota dolorosa s'afegia, com en les « Flors del Calvari », a la candidesa de la innocència sempre present.

No voldria allargar-me més sobre els caràcters de la poesia mística de Verdaguer. Tot un tractat no bastaria. Manuel de Montoliu, el pare Blanco Garcia en donaren les línies essencials en llurs remarcables estudis. L'idealisme franciscà, el realisme espanyol, l'inspiraren i el sostingueren, respectivament però la poesia popular catalana l'ha embolcallat d'una atmòsfera penetrant i encisadora, fins a fer sorgir obres cabdals com « Sant Francesc s'hi moria » i « La Mort de l'Escolà ».

Que em sigui permès d'acabar esmentant un record personal : l'emoció que vaig sentir quan, en companyia del meu amic Bohigas, resseguia els prestatges de la « Llibreria » de Verdaguer que hom ha tingut cura de reunir a la Biblioteca Central de Barcelona : tota la literatura mística hi era aplegada, des de « La Mística divina » de Gorres fins a les revelacions de Teresa de Foligno i de Catarina Emmerich, des dels llibres d'Ozanam fins als poemes de Ramon Llull.

JOSEP SALVAT.

Sant Francesc s'hi moria

La plana de Vic
diu que en tran florida
des que Sant Francesc
l'amor hi predica,
l'amor de Jesús,
l'amor de Maria.
Tan dolços amors
el cor li ferien ;
sortint de poblat,
pels boscos sospira :
— Mon Déu i mon tot,
per aquell que us tinga,
Mon Déu i mon tot,
: que dolça és la vida !
, més dolça és la mort !
si d'amor moria —
Cada mot que diu,
ocells responien :
— ¡ Ai, dolços amors,
ai flor sense espina ! —
Tot pregant, pregant,
d'amor defallia,
els braços en creu,
l'ullada esmortida,
sembla un serafi
que al cel tornaria :
el troba un pagès
dessota una alzina ;
duia un cantaret,
de beure'l convida.
Quan s'és retornat
sant Francesc sospira :
— Pagès, bon pagès,
digau-me, per vida,
¿ esta aigua d'on és
que tant me delita ?
— N'és aigua del pou
de vora la via.
— Si aigua és del pou,
el pou és la vida,
que ja els meus amors
l'hauran beneïda. —
I els ocells del bosc
amb gran melodia :
— ¡ Ai dolços amors,
ai flor de la vida ! —
On caigué el Sant
ara hi ha una ermita,
la de Sant Francesc,
Francesc s'hi moria.
De tantes que en té
n'és la més antiga.
Un àngel d'amor
hi canta i refila,
de l'ermita al pou,
al pou de la vida :
n'és àngel de nit,
rossinyol de dia ;
quan del cel estant
beneïu l'ermita,
beneïu els fills
dels que l'han bastida,
la ciutat de Vic,
sos camps i masies,
que si els beneïu
tot refloriria,
i amb els rossinyols
d'aqueixes bardisses
cantarem pel món
eix cant de delicies :
¡ Ai dolços amors,
Jesús i Maria,
qui al cor vos tindrà
tindrà el cel en vida !
quan canta més dolç
(pagesos ho diuen)
n'és la veu del Sant
que encara hi sospira :
— Vigatans veniu
a l'aigua de vida ;
per la set d'amor
de mellò en tenia,
que en són quatre fonts
més quatre ferides. —
Vigatans, anem-hi,
puix s'enyoraria,
que els frares no hi són
a cantar matines,
ni hi vénen a aplec
la gent que hi venien.
Jardí de virtuts,
dolça pàtria mia,
claveller del cel,
com t'has desflorida
Serafi encarnat,
ma terra us estima ;

Jacint Verdaguer

EL LLIRI BLANC

(En l'enterrament d'un infant)

Llettra de Jacint VERDAGUER — Mûsica de Pau CASALS

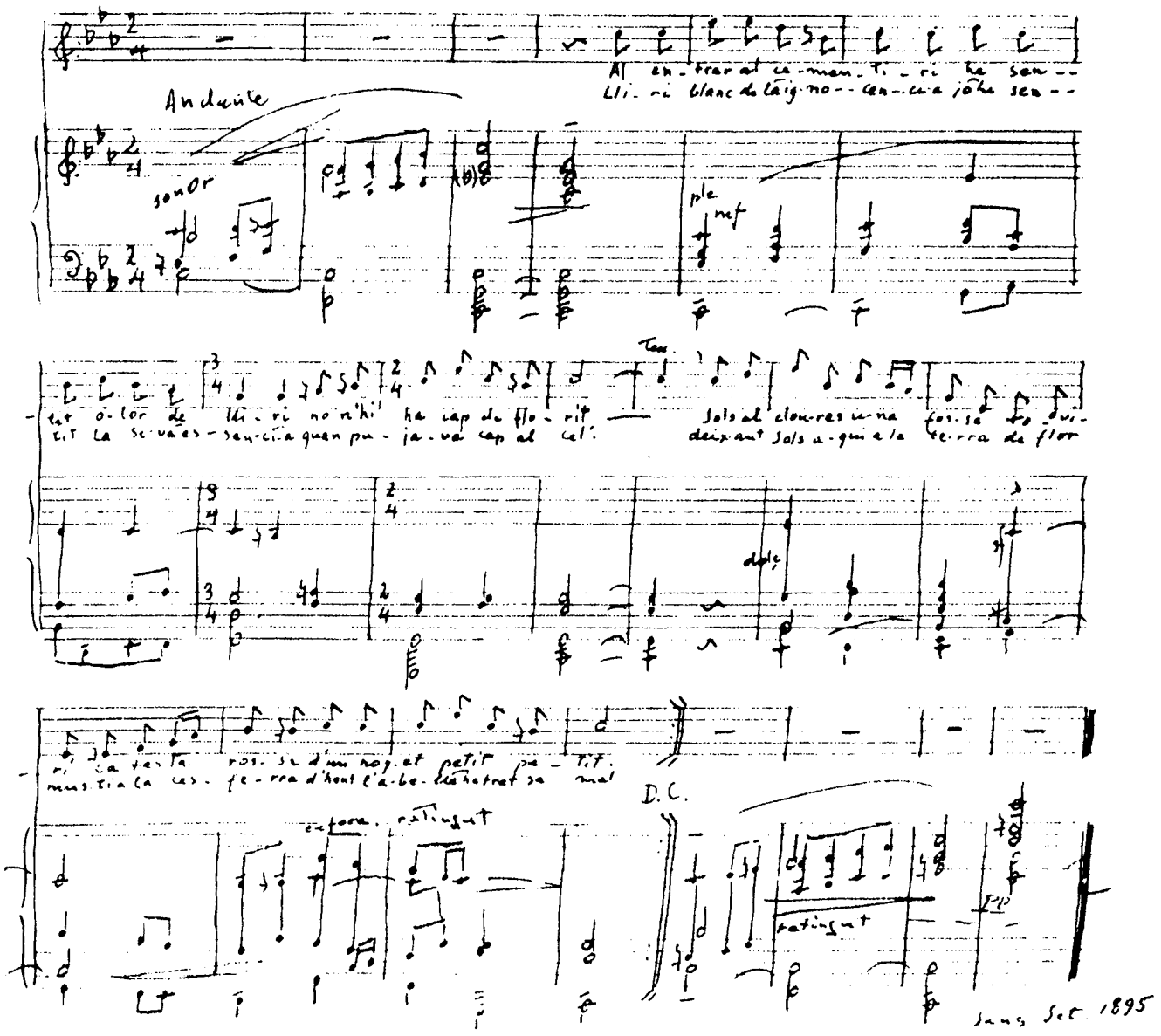

En entrar al cementiri
he sentit olor de lliri;
no n'hi ha cap de florit:
sols en cloure's una fossa
aibiri la testa rossa
d'un noiet petit, petit.

Lliri blanc de la inocència,
jo he sentit la teva essència
quan pujava cap al cel,
deixant sols aqui a la terra
de flor mústia la desferra,
d'on l'abella ha tret la mel

(Reproducció de l'original tramès pel Mestre Pau Casal especialment pel present número de « Presencia Catalana »)

JACINT VERDAGUER
salvador de la Llengua catalana

per Carles Cardó

SENSE aquest home que morí ara fa cinquanta anys, el català es debatria encara en aquell estat indecís entre dialecte i llengua on es trobava el llenguatge de Víctor Balaguer. Altres grans poetes i prosistes han vingut després, però cap com ell no ha estat compenetrat del geni de la llengua, d'aquell gust innat, endevinador d'esma, que troba sense cercar, perquè ell mateix *és* allò que cerca. Els altres han estat sobretot escriptors ciutadans, que han donat a la llengua unes galanies civils i uns esmalts de cultura que Verdaguer no li podia donar, però per això mateix necessitaven una primera matèria expressiva en plena possessió de la gràcia dels seus moviments i alliberada d'aquell encís esclavitzant sota les elegàncies d'una altra que lliga la llengua de Vallfogona. La natura havia de precedir la cultura, la infància havia de preparar la jovenesa i la virilitat. Verdaguer és la infància, però una infància plena de l'encís de la bellesa inconscient. Els seus continuadors, diguin-se Alcover o Costa, Maragall o Carner, Llost o Sagarra, Riba o López-Picó, ja no són el camp, sinó la ciutat, ja no produeixen en estat de frescor — aigua naixent entre còdols de muntanya —, ans estilitzen delicadament els productes de la natura. Llost i Sagarra són, entre els anomenats, els més acostats a les deus — sabor de natura, gràcia de poble —, però tots ensems haurien estat incapaços fins de començar l'obra llur sense la prèvia creació verdagueriana.

Això ve de la més excelsa qualitat de Verdaguer, la frescor, en la qual no li sabem parió en tot el món, si no és la Biblia. Dante tingué precursors ingenus, que deixaren en edat infantil la llengua toscana, elevada després per ell als cims més alts de la inspiració teològica ; Ronsard, Malherbe, Corneille i Racine foren també preparats pels ingenus cantors dels segles XIV i XV. Però ni entre els precursors italians anteriors al *dolce stil nuovo* : Jacopone de Todi, Guido Guinicelli, ni entre els francesos, Rondel, François Villon (*Où sont les neiges d'antan* ?) i Clément Marot, no es compta cap gran poeta com Verdaguer. La diferència depèn potser del fet que Verdaguer revivificava una llengua vella de segles, que havia donat ja fruits de maduresa en Ramon Llull, Auziàs March i Roic de Corella. Era una segona infància enriquida per les experiències d'una plenitud anterior ; i fins un xic per l'assaonament rebut de les literatures veïnes (potser, en primer lloc, de Mistral), d'on és que la ingenuïtat verdagueriana, certament no menys fresca que la dels medievals estrangers, es trobi assabentada per una tradició clàssica que li permet les volades èpiques de « l'Atlàntida » i « Canigó ».

⁂

Comparant la llengua de Verdaguer amb la dels primers renaixentistes, hom copsa netament la impressió del naixement d'una llengua literària. Renaixement rectificaran alguns. Cert, però la davallada dels segles castellanitzants havia estat tan forta, que la llengua literària antiga ja no podia ésser ni represa ni refeta. Un renaixement, doncs, que equival quasi del tot a un naixement. Els ingredients medievals en la llengua de Verdaguer i en la seva poesia són forçosament escassos. La refosa que callia perquè la llengua i la poesia modernes s'ascostessin el més possible a allò que haurien estat sense l'eclipsi de tres segles demanava un treball de tres o quatre generacions. El xaronisme *catalanesc* dels qui encara escriuen preverdaguerianament pot creure que ja està acomplert, però en realitat encara hi ha feina per a una generació d'escriptors i de filòlegs més ben preparats, en general, que els d'ara.

Aquesta tasca tan bellament començada ha tingut com a fonament l'obra de Verdaguer. Ell és el primer que desempereseix la llengua i la fa caminar amb elegància pròpia ; ell en descobreix la riquesa i l'empra amb profusió i alhora amb la discreció del bon gust ; ell copsa al broll de la parla viva les paraules intraduïbles, els esdrúixols suavitzants, els girs peculiars que li donen fesomia d'idioma i fins sorprèn construccions clàssiques que cap escriptor anterior no havia *sentit* i que massa sovint els posteriors han tornat a oblidar.

Tot això, sense enfarfec d'estudis, per gràcia de natura. Poeta, teòleg i pagès alhora, la llengua parla en ell egrègiament, servant sempre la frescor de les deus i ajuntant la ingenuïtat de la gent modesta amb l'elevació de la pensa cultivada.

Aquesta gràcia no és de filòleg, sinó de poeta. Es el millor, per no dir l'únic, que podia succeir. La poesia de Verdaguer és, més que en cap altre poeta, creació de llengua. (No és aquesta, en el fons la definició de la poesia ?). Totes les seves qualitats vénen d'ací. La formació d'una llengua és una gran obra de poesia acomplida per la col.laboració de generacions i de segles : petites intuïcions de figures de l'esperit en la matèria que creen derivats marcats de naixença per la inspiració. El poeta és l'home que fa tot sol aquesta labor de generacions en el curs d'una vida generalment

curta. Un poble concentrat en un home. En ningú no s'ha verificat aquesta personificació millor que en Verdaguer. Ell és la llengua en el seu brollar constant de l'entranya viva de la terra, aigua naixent, gemada, fecunda, incorruptible. Per això és fresc i diu en estat de gràcia coses que tothom diu conceptualment. « No puc viure sense l'Amor » són molts que ho diuen ; només Verdaguer ho diu amb frescor de poesia quasi bíblica :

Si l'Amor no hi ve,
jo m'hi moriria ;
si l'Amor no hi ve,
jo m'hi moriré.

Tothom sap dir que l'amor pur asserena, però cal ésser deu d'aigua de neus per a dir :

Tot fugint-li riallós
los ulls li gira.
Lo cel se va asserenant
l'herba floria.

Tots els ascetes havien dit que Déu té cura dels pobres que confien en Ell, però només la gràcia verdagueriana sabé dir :

M'estic a l'hostal
de la Providència.

Dèu dóna més del que promet, diuen eixarreïdament tots els mestres d'esperit ; només Verdaguer sap dir-ho en llenguatge d'ocell :

Senyor, Vós m'heu enganyat !
Me prometieu cadenes
i em donau la llibertat ;
me parlàveu sols de penes
i em donau ja les estrenes
de vostra felicitat.
Senyor, Vós m'heu enganyat !

¿ Qui no veu que podriem continuar indefinidament ? Es que Verdaguer és un gran poeta folklòric, que no necessita grans pensaments, ni concepcions ardides, ni *mots d'esprit* per fer posia, perquè les impressions de la gent popular prenen en els seus llavis aquella gràcia de llengua naixent que les fa eixir amb la tensió verbal i amb l'encís irresistible de les paraules inspirades.

Que la inspiració de Mossèn Cinto és autèntica, res no ho demostra millor que les freqüents immersions en profunditat que avaloren els seus poemes. No és penetració filosófica, ni assabentament per experiència mística, és la puresa de la intuïció poètica que, tot parlant com un infant inconscient de la pròpia bellesa, arriba a expressar per esma de simplicitat impressions de vida mística :

Totes les ones de la mar
no poden rompre un gra d'arena.

I encara millor :

L'amor, quan és gran,
té sols una nota.

Hom se sent temptat de dir que és així com es nodreix de principis la filosofia, que després enterboleixen les cabòries dels professionals de la investigació. El raonament pot desviar-se i es desvia, ai las, massa sovint, però la intuïció, la facultat pròpia del poeta, és infal.lible. Verdaguer expressa aquestes profunditats amb l'encant d'un ocell rabejat de llum, que canta per pressió del cor. Malgrat el seu allunyament metòdic de la ciència, expressa les lleis fonamentals de l'esperit amb una ingravidesa i una unció que no tenen parió sinó en el Càntic dels Càntics i en el Sermó de la Muntanya. Poeta popular religiós, possessor d'aquella força sense esforç dels grans inspirats, Verdaguer havia d'atènyer naturalment la potència penetrant de la paraula bíblica.

Iguals consideracions podriem fer sobre la seva poesia èpica, que durant algun temps fou entre nosaltres massa menysvalorada. Ho deixem per un altre estudiós de l'obra del nostre Poeta nacional. Per avui, acabem dient que revaloritzant en esperit paraules populars sense tensió lluminosa fins aleshores, creant derivats graciosos i infonent-los aquell oli d'unció que fa de la paraula de l'home gairebé paraula de Déu, creant, en un mot, el català literari modern, Verdaguer fon el Salvador de la nostra llengua.

CARLES CARDO, *prev.*

HAN col.laborat al present número de PRESENCIA CATALANA, consagrat a Jacint Verdaguer :

Mestre Pau CASALS
Ventura GASSOL
Ambrosi CARRION
Carles GRANDO'
Enric GUITER
Josep Maria TARRAGO
Josep SALVAT
Carles CARDO
Enric ROIG I QUEROL
Gabriel NOGUES

Il.lustradors

Emili GRAU SALA
Mentor BLASCO
Martí BAS
Antoni CLAVE
Marc CARDUS
Roger ASTRUC

La Direcció de PRESENCIA CATALANA es fa un deure de testimoniar aquí el seu sincer agraïment a tots els escriptors i artistes que amb llur col.laboració espontània i desinteressada han fet possible la realització d'aquest número extraordinari.

Remerciem especialment el Mestre Pau Casals per la gentilesa que ha tingut d'enviar-nos una composició seva escrita l'any 1895, en vida de Verdaguer.

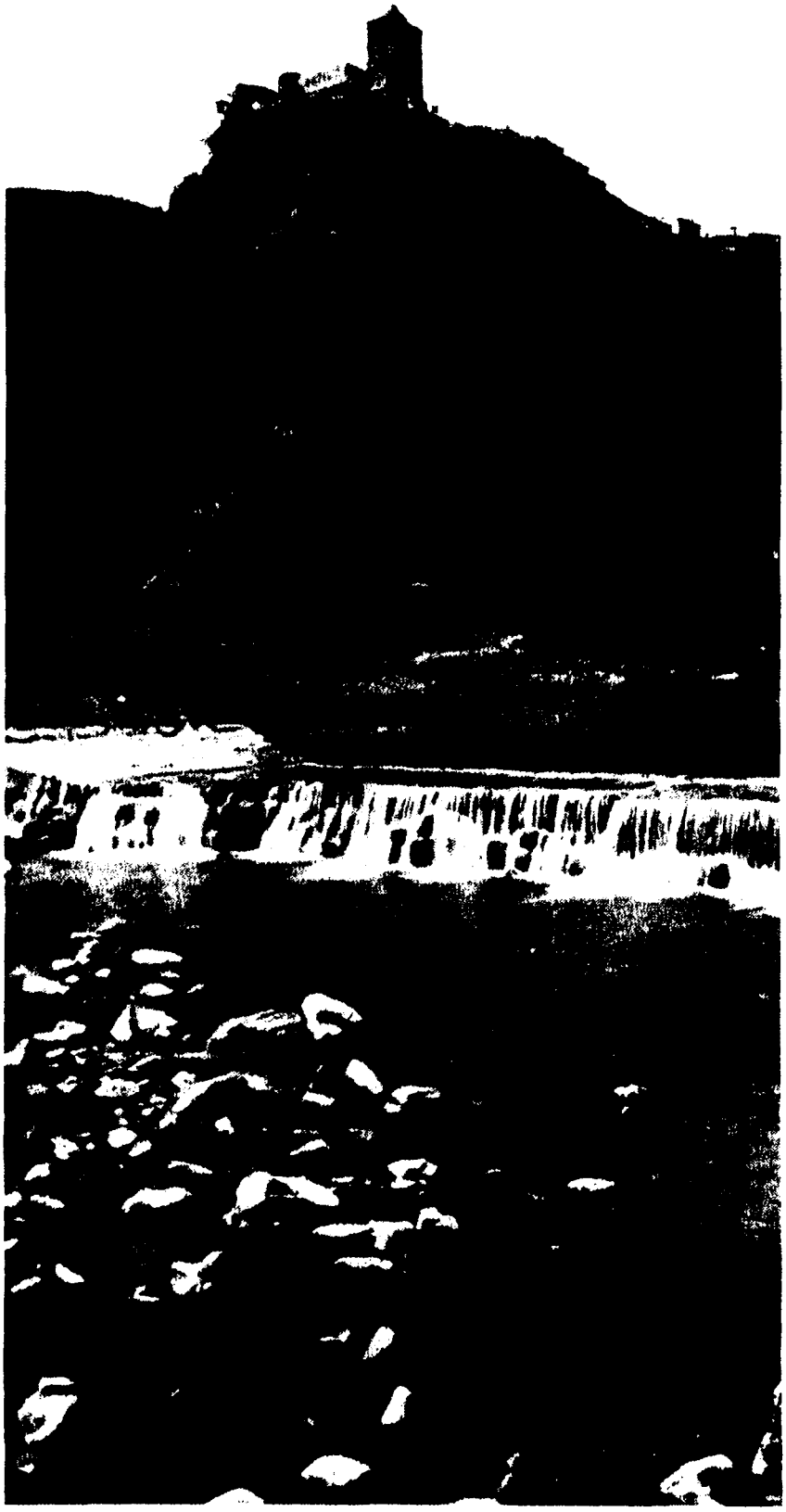

El Santuari de la Mare de Déu del Mont

DELS molts santuaris de Catalunya, i de fora d'ella, que he visitat, mai cap no se m'havia aparegut tan bell com ara mateix el de la Mare de Déu del Mont, reina de l'Empordà. El Canigó, que domina tota aquesta terra per la banda del nord, com si no estigués content del seu vassallatge, ha estat tota aquesta tarda mirant-se-la de reüll per entre els plecs de l'atapeïda boirada, i roncant i botzinant cada vegada més fort. Son front, si res no deixava veure, de tant en tant s'ennegria de quimera, i son turbant de núvols s'ennegria també, s'eixamplava i creixia, com una gran fumarel.la, fins a tapar un bon tros del cel; el tro semblava esclatar als seus llavis i el llamp semblava guspirejar en sos ulls. Evidentment el gegant de l'encontrada vol castigar els seus vassalls.

L'espinosa carlina, barómetre del pagès, es clou com per guardar de la pluja el sol que duu sobre son cor. Els llauradors arrien la parella cap a la masia; les ovelles cerquen el redós d'una roca balmada; els ocellets cerquen la teulada d'unes quantes fulles per abrigar de la pluja sos vestits de ploma, i de la pedregada sos eixerits caparrons de músics silvestres. Sols

El riu Fluvià serpenteja al peu de Castellfollit de la Roca.

les falsies traïdores, que com els gitanos nien en les coves dels cingles i sota els ponts, com si es complaguessin amb el càstig imminent, volen i canten i mouen gran gatzara davant la tempesta que s'acosta. El Canigó, assemblant-se en això a algun tirà, semblava voler descarregar sa ira sobre el primer que ensopegués ; i la primera cosa que troba d'aquesta plana és l'anomeda Garrotxa de l'Empordà. Ha enviat dues ales de núvols : l'una, per llevant, cap a Custoges, les Salines i Requesens ; i l'altra, per ponent, envers Costabona, Gra de Fajol i muntanyes d'Olot. Avançaven les dues, fressejant i deixant caure pel camí sa càrrega d'aigua i calamarsa ; mes tot seguit escorrien son cabal, com si diguéssim acabaven ses municions, i s'anaven esvaint en petites boires, com borrallons de neu que el vent s'emporta. El tro esclatava a la muntanya del Canigó, i dos nous escamots de negres núvols seguien més forts el camí dels primers, com dues ales d'exèrcit fent rodar pel cel i per les muntanyes sos canons, i fent tremolar amb ses descàrregues el fonament de les muntanyes.

Les dues ales de la tempesta s'han romput al repeu d'aquesta muntanya santa, com es rompran als peus de la Verge, que hi té son tron, totes les heretgies. No obstant, algun terme haurà rebut, puix els núvols estan descarregats i el Canigó, satisfet de sa batalla, es treu el turbant de boira i asserena son ample front, on encara blanqueja alguna congesta que es prendria per cabra encinglada. El vent, cansat de batre's cos a cos amb els roures centenaris, i de rompre ses onades en les crestes de les muntanyes, com les del mar en un escull, s'adorm al fons de la vall ; l'ocell, que s'havia amagat, poruc, o potser creient que era arribat el vespre, torna a sortir del niu espolsant ses ales rosades i saludant amb un refilet el sol, que surt d'un cortinatge de boires per gualtar una volta més aquest quadre de la sempre bella plana de l'Empordà, i potser sa reina, que es mostra bellament coronada amb l'arc de Sant Martí que, mirant des del seu extrem nord, darrera el Padró, està escamarlat, cama enllà, de la muntanya servint-li de marc meravellós i d'arc de triomf sense parió i de corona de glòria al santuari. Si els empordanesos poguessin veure la Verge del Mont així engarlandada, tots caurien, com jo, des de Roses a Bagur, de genolls a terra per adorar-la.

La vesprada arriba ; el flaviol del pastor ja no espigna ; el so de les barombes dels bous, de les esquelles dels moltons i ovelles, i dels esquellerons dels xais i cabrits s'allunyen obaga avall cap a la masia que fuma ; el cant monòton dels grills succeeix al cant ardorós de la cigala. Els ocellets tot ajocant-se a l'arbre, llancen sa darrera nota per dir-nos en sa llengua angèlica : « Déu vos do bona nit », la mateixa paraula que ens diu el bover tirant cap a sa cabanya el parell de bous que arrossega, maimó, la feixuga arada, deixant pel camí un rastre de serpent. Els arbres estan quiets, la roureda muda, mes no trigarà a sentir-s'hi el crit feréstec del duc, rei dels ocells de la nit, que fa més solitàries les selves i més paorosa la vesprada.

El sol, que fa estona s'ha amagat darrera dels Pirineus, daura el cel que és llur corona ; i els gegants de les nostres muntanyes, el Puigmal i el Nou Fonts, els puigs de Coma de Vaca i Costabona, i els quatre marlets de Canigó, deixen veure el fil de sa silueta, com una renglera d'imatges al fons daurat d'un retaule bizantí.

L'astre d'or s'enfonsa darrera les muntanyes al temps en què l'astre de plata llambrega, sortint de les onades, a l'altra banda de l'horitzó ; avui fa el pie i no cal dir que, usant el llenguatge de les endevinalles, és *rodó, rodó com una poma i no cap a Barcelona.* Rodona com una poma, o com un sedàs tot nou, comparació que em semblava millor quan era petit, la lluna s'aixeca volta del cel amunt, des del mig del golf, justament entre Empúries i l'antiga Rodes, com una llàntia que s'eleva en un gran temple per il.luminar dos cadàvers. El far de Palafrugell, com una estrella de llum vermellosa que va a pondre's, llança de tant en tant una encesa llambregada. A la mateixa banda de Girona, un xic més ençà, blanqueja l'estany de Banyoles com un llarg i mal arrodonit escut d'argent que aquests colossos ajaçats, Rocacorba i Coll de Finestres, haguessin deixat a terra, a entrada de fosc, per dormir una estona. Les algües estancades de la font intermitent d'Esponellà semblen, des d'aci, la fulla d'una espasa que relluu a la claror de la lluna entre l'estany de Banyoles i el Fluvià, que es veu anguilejar i blanquejar en la foscor, des de Castellfollit a Espinadesa, com una ratlla blanca feta per un infant a través d'una negra pissarra.

Una mitja llum, calitjosa i tèrbola abriga, perquè s'adormin, els palaus i les masies, els pobles i els camps, les valls i les muntanyes ; l'Empordà i sa mal planera Garrotxa es veuen a través d'un vol de glassa que travessa alguna llum perduda en la terra, que s'apaga prompte com tot el que hi resplendeix, i les sempre belles estrelles del cel. ¡ Oh ! El cel, si que es veu d'un cap a l'altre de l'horitzó enjoiat o, millor diríem, sembrat de tota la gentil florida de ses estrelles immortals ; des d'aquesta sagrada cima, en aquesta hora de soledat i de misteri, el cel sembla l'immens i florejat mantell blau de la Verge que abriga *tota* la terra i tot l'univers.

Jacint Verdaguer

JACINT VERDAGUER
i el seu mestratge

per Enric Roig i Querol

QUAN el 1833, des de Madrid, Bonaventura Carles Aribau escriví l'Oda a la Pàtria — l'any 1714 havíem perdut les nostres llibertats —, la nostra llengua estava, literàriament parlant, completament abandonada. Ningú no se'n servia. Arreu era parlada, però; era la llengua del poble, que s'hi expressava normalment. Però si als pobles conservava la seva puresa, que esdevenia cada vegada més esquerpa per la manca de l'aportació literària i escolar, a les ciutats el nostre verb s'anava decandint. Les famílies dites nobles, o bé economicament ben situades, l'havien anat arreconant i sols l'empraven, com una distracció, en llurs contactes amb la gent senzilla o quan, a l'estiu, anaven a estiuejar lluny de la ciutat. Aneu a saber si, en aquelles circumstàncies, no constituïa, sobretot per als grans car als petits els devia ésser totalment prohibit, un petit esplai el fet de parlar en català amb els masovers, per exemple. L'estament mitjà i modest, que vivia a les grans urbs, s'expressava, doncs, en català. En un català tan malmès, que anava perdent tota la seva puresa i tota la seva frescor d'antany. El nostre verb semblava literàriament perdut — qui sap si a la llarga no hauria succeït la mateixa cosa amb la llengua parlada, que hauríem anat arreconant a les golfes —, quan el toc d'alerta de l'Oda a la Pàtria, que fou el punt de partida de la nostra renaixença literària, retrunyí en les aigües calmes, mortes gosaríem dir, del nostre estancament cultural.

Aribau havia recollit els vents del romanticisme que bufaven arreu d'Europa. També els catalans podíem retornar a la nostra llengua, si més no intentar-ho, l'esplendor que havien sabut infondre-li els nostres Ramon Llull, Jordi de Sant Jordi, Francesc Eiximenis, Auziàs Marc, Roiç de Corella, Bernat Metge, Joan Martorell i tants d'altres.

El toc d'alerta fou escoltat. Joaquim Rubió i Ors (El Gaiter del Llobregat) i Manuel Milà i Camps, ells dos principalment, hissaren la bandera en favor del retrobament de la llengua. L'any 1859 els Jocs Florals, la gaia festa que de moment no podem celebrar a casa nostra però que cada any es manifesta amb més esclat en els diferents indrets que ens han acollit durant l'exili, foren reinstaurats. Havien transcorregut vint-i-sis anys després de l'Oda a la Pàtria. Les terres germanes de Mallorca i de València, s'havien tot seguit manifestat amb les aportacions de Marian Aguiló i Teodor Llorente, respectivament, per no esmentar més que les més importants.

¿ En quin estat es trobava la nostre llengua després de tots aquests esforços ? Sotmesa durant més d'un segle a un son forçat, donava els primers senyals de voler-se deixondir. No havia aparegut, encara, el cavaller ardit que havia de trencar definitivament les cadenes que la tenien junyida al son etern, al fons d'una cova gairebé impenetrable. El drac de l'oblit, el pitjor de tots tal vegada, vigilava l'entrada. Els comptats cavallers, més temorencs que ardits, que s'havien arribat als voltants de la cova havien estat fàcilment allunyats. I un bon dia, sense fer soroll, el cavaller de debò es presentà en la persona d'un cepat pagès de Folgueroles. Es ell qui matà el drac i desliurà la captiva. I ella, que des d'anys i panys es delia per veure arribar un cavaller ben fort i brau, li confià tot seguit el secret per a recuperar el tresor immens de la seva riquesa que tenia escampat per tot el país. La nostra llengua recobrada, novament disposada a regir el destí dels catalans, servi a cor que vols el seu valerós desliurador que encarnava tan bé els anhels del seu poble. Car és del poble que Mossèn Cinto Verdaguer ha sortit.

Verdaguer era merexedor d'aquesta confiança. Amb una fe i una constància inlassables anà recollint el tresor que les generacions que l'havien precedit havien abandonat de mica en mica, inconscientment, bé cal suposar-ho. Recorre tot Catalunya i arreu va arreplegant el tresor de la nostra riquesa lingüística. Quan escriu les seves impressions, adés en vers, adés en prosa, els noms de les plantes, de les flors, dels ocells, d'un atuell qualsevol de pagès, d'un indret, d'un accident de terreny, tot és cantat i escrit amb el mot català que ja ningú no recordava.

I ho escriu en una forma pura, neta, clara i directa, gens enfarfegada, literàriament perfecta, entenedora per a tothom. El dring de la seva paraula és ben català, res més que català, sense ni la més lleu influència de cap altra llengua. El tema tractat podrà haver estat, de vegades, influït per alguna moda o prestigi literari aliens. La forma d'expressar-se, en Verdaguer, és sempre ben nostra. Es per això que el podem oferir com a model a seguir.

Examineu, si us plau, qualsevol prosa de Verdaguer, que fou tan gran poeta com prosista. Car és en la prosa, on l'escriptor no es pot prendre tantes llibertats, que un estil es pot apreciar millor. Les frases de Verdaguer són generalment curtes, ben construïdes. Quan empès per la força de la descripció les seves frases s'allarguen, sempre serven la

cadència, la claredat ; la descripció llisca suaument davant els vostres ulls fins arribar normalment al punt, o bé al punt i coma, sense haver de fer mai marxa endarrera ni rellegir cap passatge que us hagués semblat obscur.

Per altra banda, agafeu la mateixa prosa del nostre autor, el vers és diferent degut a les exigències de la rima. Substituïu els « los » i « lo », sobretot quan són articles definits, per « els » i « el », respectivament ; lligueu els pronoms febles postposats als verbs, amb els apòstrofs i guions corresponents per tal d'arribar a les formes « anar-se'n », « agrair-los-ho », etc., en comptes de les grafies « anarsen » i « agrairlosho » del temps del nostre escriptor ; rectifiqueu els mots escrits « sanch », « llarch », « fresch », « tampoch », etc., per l'ortografia normal de « sang », « llarg », « fresc » i « tampoc » ; canvieu alguna vocal de terminació verbal (generalment la e per la i) ; esporgueu els adjectius « hermós » i « ditxós » entre els pocs castellanismes que hi trobeu, i ja no haureu de fer cap més retoc. La prosa de Verdaguer, les seves frases, s'aguanten sempre perfectament bé, àdhuc gramaticalment. I és que ultra haver seguit els consells de Marian Aguiló, la màxima autoritat lingüística de l'època, Mossèn Cinto posseeix, com ningú més, el sentit innat de la llengua. La reincorporació al català escrit del pretèrit perfet — la forma valenciana per entendre'ns, els « ani », « estigui », « vegi », « digui », etc., que els nostres escriptors tendeixen a adoptar cada vegada més, sobretot en emprar la forma narrativa, amb la qual cosa s'alleuja la feixuguesa del perfet perifràstic « vaig anar », « vaig estar », « vaig veure », « vaig dir », — és un dels tants exemples que podríem citar.

En fi, la seva obra ha estat, com la de Mistral pel provençal, tan magnífica, el tresor que Verdaguer ens ha llegat és tan enlluernador que, tothom que a Catalunya voldrà ésser veritablement alguna cosa, s'haurà d'expressar en català. Des d'Aribau fins a l'adveniment de Mossèn Cinto, en general, els esforços realitzats a favor del recobrament del català literari, fraturaven de l'empenta necessària per a envigorir una llengua que es trobava en estat catalèptic. Aquests esforços lloables, aquesta alenada romàntica Verdaguer els copsà i els servi abundosament i magníficament. Hi abocà tota la seva passió, tota la seva embranzida creadora i tot el seu lirisme, assaonats del regust de la terra : el pagès que ell era, en sabia extreure els millors fruits. Tota una vida consagrada a enriquir i dignificar la nostra llengua. I ens ha deixat un tresor tan immens que som rics per l'eternitat.

Després el gramàtic, — tinguérem també la sort immensa de caure en unes altres mans amoroses i destres : les de Pompeu Fabra — no hagué de fer altra cosa que esmolar bé l'eina que tota una centúria de no servir-nos-en havia esmussat, perquè tothom se'n pogués servir adequadament, des del més ben dotat per al conreu de les lletres fins al més modest dels particulars. Es per això, perquè comptem amb el llegat de Jacint Verdaguer i el de tots els seus seguidors, i perquè hem arribat a la fixació harmoniosa del nostre verb que esguardem confiats el nostre esdevenidor.

« Un estol de joves, molts d'ells completament ignorats, manté el caliu del nostre foc. S'escriu i s'escriu abundantment » llegim en un full que de casa nostra, ha arribat a les nostres mans. Naturalment els manuscrits jeuen al fons dels calaixos de llurs autors tot esperant indefinidament l'autorització del censor. ¿ Voleu una prova millor del culte a la nostra llengua ? D'aquella llengua que era esclava, però que Verdaguer, el poeta del poble, el pagès de la plana de la Vic, el fill del poblet de Folgueroles, deslliurà i vivificà amb l'alè del seu geni creador.

Enric ROIG i QUEROL.

La Tomba de Verdaguer

Vull dir-vos el moment de gran bellesa :
a dalt de la muntanya
de mala anomenada...
però davant del mar,
alçaren el poeta
adormit ja per sempre
en la caixa de morts,
per a posar-lo en un sepulcre nou.

La caixa fou alçada
damunt de la gentada :
els ulls s'estremordien
tement-se un horror gros...
La caixa era corcada,
mes s'alçà curullada,
de ginesta i altres flors.
Oh ! Quina meravella
en l'hora tan bella de posta del sol,
per damunt de la gentada
veure aquella caixa alçada,
i el poeta en flors en ella
com un nin dintre el bressol.

Oh Montjuïc, muntanya afortunada !
Dessota de ta mala anomenada
hi hem deixat, amb grans plors,
el cos del poeta que sobreïx en flors.

La tomba és la roca viva :
les eures s'hi enfilaran,
i al dessobre de les eures
els ocells hi cantaran.
Cada matinada
hi caurà roseda ;
cada dematí,
cançons a desdir ;
ditxós el poeta que les pot sentir
dins la fresca obaga !

El sol i la lluna
hi aniran passant,
el sol i la lluna, i el mar al davant.
Dorm, poeta, dorm, que els ocells ja canten :
tu, que amaves tant i tant
els bells cants, seràs feliç
i faràs aquell somris...
Per la gràcia del somris,
has entrat en paradís.

JOAN MARAGALL

AST
RUC

EL ROSSELLO

(Fragment del poema Canigó)

— ¡ Aguaita ! — diu la hermosa, *i en màgic panorama*
obrir veu a ses plantes el pla del Rosselló
per entre cortinatges de boires d'or i flama,
i ací es veu, com en somni d'amor, prop de sa dama
i al cim de Canigó.

Cinc rius brollen d'aqueixa muntanya grandiosa,
cinc rius d'aigua de gebre, mig perles i mig gel ;
de tots amb les escumes el Rosselló s'arrosa ;
ixi sos raigs escampa l'estrella més hermosa
pels jardins del cel.

Apar una almorratxa descomunal que vessa
per sos cinc brocs de vidre cinc rius d'aigües d'olors;
l'aixeca entre eixes cimes Pirene gegantessa
com quan, dintre la plaça, dansant la pavordessa
arruixa els balladors.

Gegant ample d'espatlles, al torb i a la tempesta
i als núvols deixa fer-hi cada hivernada aplec ;
ramades té que viuen de romaní i ginesta
en cada arruga esteses de sa rumbosa vesta,
i un poble en cada plec.

Allà d'allà Colliure, del Pirineu darrera,
se veu rogenc i informe sortir el sol naixent,
com far que amb braç de ferro sosté la cordillera,
i en nàixer ja amb sa rossa i estesa cabellera
s'abriga el firmament.

De son bressol d'escumes quan s'alça cada dia,
son raig primer corona el rei del Rosselló ;
de jorn tot l'emmantella de llum i pedreria,
i en pondre's a Maranges encara un bes envia
al front del Canigó.

A sa claror s'eixampla rient la plana hermosa,
com desvetllada als dolços murmuris del matí ;
el pèlag a ses plantes dormint, moure's no gosa,
per no desabrigar-la sa filla somniosa
de sos llençols de lli.

Té a esquerra les cendroses, vitiferes Corberes
que al Pirineu, com branques, se pugen a empeltar,
a dreta les florides, granítiques Alberes ;
el Rosselló és un arc de dues cordilleres
que té per corda el mar.

Es una immensa lira que en eixa platja estesa
vessanta d'harmonies deixà algun déu marí,
el Canigó és el pom, les cordes que el cerç besa
són los tres rius que ronquen lliscant per la devesa,
el Tec, la Tet, l'Agli.

La Goja diu : — No sempre fou eixa vall desclosa ;
fou aigua lo *que és herba,* lo *que ara és verd fou blau ;*
bramaren les balenes on Prada avui reposa,
i els claustres d'Elna munten, vori en coral rosa
De Ttehis el palau.

Força-rel i Pena foren ses illes belles ;
del Canigó en la soca fermaren-se vaixells ;
volaren les gavines cantant cançons novelles
en eixes margenades, on bresquen les abelles,
on juguen els anyells.

Es obra del Pirene gegant aqueixa terra,
dels cims la davallaren les aigües de gra a gra,
les pedres de la plana son ossos de la serra,
d'on, un pas per segle, com hoste que es desterra
el pèlag reculà.

A les Nereides, filles de Doris, suplantaren
les Nàiades joliues, que a Arles i Molig
de sa aigua sanitosa les urnes abocaren ;
les Driades dins l'arca dels dòlmens s'allotjaren
dels arbres entremig.

¿ De quantes guerres fóra el Rosselló teatre ?
portal d'Ibèria, ¿ quantes nacions ha vist passar ?
Les serres, graderia d'aqueix amfiteatre,
en sa creixant arena més pobles han vist batre
que onades en sa mar.

Grans viles el fenici vora eixa mar plantava,
i, esposa desertivola que cerca un altre llit,
besava llurs muralles mil anys i les deixava,
i llunyi elles en veure sos uls i vesta blava,
morien de neguit.

El temps a Caucoliberis i Illiberis esborra,
si resten llurs ossades, sos noms ja ningú (no) els sap.
De la Rusciné Púnica en resta sols la torre,
com d'home que en l'arena de vora mar s'ensorra
traient ja sols el cap.

Jacint Verdaguer

JACINT VERDAGUER
poeta popular

per Gabriel Nogués

ES innegable que la literatura popular és la que ha tingut la màxima influència en la vocació poètica de Verdaguer. Com ell mateix ho subratlla en un article (1) és la poesia del poble la que ha estat « la seva llet literària ».

Si examinem l'aplec de les poesies que publicà d'ací i d'allà sota el pseudònim d' « Un Fadri de Muntanya » (algunes d'elles premiades als Jocs Florals) i que foren pòstumament aplegades sota el títol comú de *Jovenívoles*, veurem, en efecte, com la mètrica pròpia a les composicions del poble és la que predomina en aquelles primeres poesies.

I és que Verdaguer, vivint des de la seva infantesa enmig de la ruralia vigatana, no freqüentant, durant la seva adolescència, altres persones que els bovers i llauradors que eren els seus companys de treball, no podia, lògicament, beure en altres deus que en les de la poesia popular.

Recordem, entre altres, d'aquell recull de *Jovenívoles* suara esmentat, aquell *Voreta del Riu*

Si n'eren tres nines que vora del riu
rentaven bugada de bon dematí...

que ens recorda la *Caterina d'Alió* del nostre Cançoner Popular.

I és que Verdaguer, potser sense adonar-se'n, havia coincidit amb Aguiló en la necessitat de recórrer a la llengua i a les formes poètiques del poble per a revivificar la moderna literatura catalana

Si el mestre mallorquí podia, en el seu dia, dir :

La poesia del poble
prenc per llum de veritat :
no cobeig títol més noble
que glossador de ciutat. (2)

del mestre de Folgueroles podríem dir que ha estat el « glossador del camp que ha dictat lleis als glossadors de ciutat ».

Bé és cert que d'ençà de la restauració dels Jocs Florals ja havien aparegut algunes mostres d'imitació del gènere popular, motivats, sens dubte, per l'àmplia difusió que havia adquirit el primer « *Romancerillo* » d'En Milà (3). Però ni Aguiló, ni el propi Milà, no assoliren en el conreu d'aquest gènere la perfecció a què Verdaguer arribà.

Verdaguer no deixà mai de recordar-se que sortia del poble i que al poble devia el més pur del seu mestratge poètic, i és potser el motiu pel qual no abandonà mai el conreu del gènere popular. Malgrat les altes volades èpiques i els majestuosos alexandrins de *l'Atlàntida*, i malgrat el triomf indiscutible que aquesta obra li valgué, el poeta retorna naturalment, sense esforç de cap mena, a abeurar-se en les pures fonts de les seves primeres inspiracions.

I així veiem ininterrompudament en la seva obra, des dels *Idil·lis* fins a les *Flors de Maria* (per a no parlar de les seves obres pòstumes), com les composicions de saba popular formen una sèrie mai no trencada. Això sí ; el poeta es refina en la seva forma externa i allò que era simple imitació — feliç, això sí — de les formes populars, en els nombrosos romancets de les Vides de Santts, arriba a la perfecció de la poesia erudita — sense mai perdre res del seu caient popular — en algunes de les composicions del recull *Pàtria* — *Lo Raier*, *La Barretina*, etc. — sense oblidar alguns dels *intermezzos* lírics del poema *Canigó* com aquell delicíós *Noguera i Garona* i sense oblidar, sobretot, el que al meu entendre és la màxima eruditització (permeteu-me el neologisme) de la poesia popular, aquella sublim perífrasi d'*El Noi de la Mare* que duu per títol *Cant de la Verge*.

Hem de deixar anotat que Verdaguer, a més a més del poeta que sabé revivificar la poesia popular infonent-li nova saba, fou un dels que contribuïren a la conservació de la nostra literatura oral. En les seves nombroses correries per terres catalanes, sobretot per les afraus pirenenques, mai no deixà d'anotar les nombroses cançons que podia sentir cantar i que actualment figuren en els reculls de Milà i Fontanels i de Marian Aguiló (4).

No sabríem definir si l'afició a aquesta recollecció li fou suggerida o si era d'iniciativa pròpia. Però la totalitat de la seva obra ens deixa suposar que la iniciativa fou pròpia i que és gràcies a aquesta iniciativa que avui les col·leccions d'aquells dos mestres es troben enriquides per nombroses aportacions verdaguerianes (5).

Es gràcies al caràcter popular de gairebé tota

(1) En l'article *Dos Màrtirs de ma Terra dins « Eco de la Montaña »*. Olot, 1 de Novembre del 1865.

(2) *Marian Aguiló, Foes Follets.*

(3) Manuel Milà i Fontanals, *Observaciones sobre la poesia popular con muestras de romances catalanes inéditos*. Barcelona, 1853. Aquesta edició és coneguda, abreujadament, sota el títol de *Primer Romancerillo*.

(4) Entre les cançons recollides per Verdaguer i trameses per aquest a Milà volem esmentar les dues versions de la que ha esdevingut el nostre Himne Nacional *Els Segadors* que són les assenyalades amb els números 81 A i 81 B en el segon *Romancerillo Catalán*. (Segons nota marginal autògrafa de Milà en el seu exemplar personal de l'esmentat *Romancerillo*, actualment a la Biblioteca de Catalunya).

(5) El nombre de cançons que Verdaguer trameté a Milà és d'una seixantena. Ignorem el nombre de les que trameté a Aguiló, car l'important aplec d'aquest infatigable col·lector roman encara inèdit en la seva major part.

la seva producció que l'obra de Verdaguer ha aconseguit el que no acostuma a aconseguir mai la poesia erudita : tornar al poble. Un gran nombre de les composicions del mestre de Folgueroles són encara avui cantades o recitades pels nostres compatriotes, sense que aquests es recordin de qui n'és l'autor.

Es tan gran la compenetració que el poble sent amb la poesia de Verdaguer que no és rar, ans al contrari, és corrent i normal, que el poble, en recordar els versos del nostre poeta, en modernitzi el lèxic, com que en modifiqui algun vers o n'hi interpoli algun de nou, tal com des de fa segles ve fent-ho amb la cançó popular.

¿ No és aquesta la màxima consagració per a un poeta ?

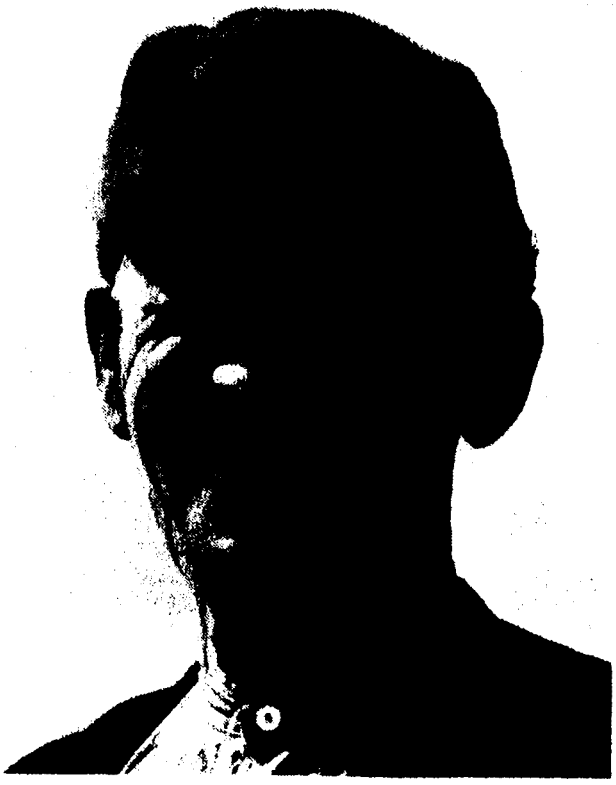

La Barretina

Quan a Olot jo l'aprenia
mon ofici dava pler,
cada poble a on floria
me semblava un claveller.
Mos clavells i roses veres
jo planti en eixes riberes,
eren ¡ ai ! jardins les eres
i jo n'era el jardiner

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Com la flor de la magrana,
queia bé al bosc i al jardí ;
els més vells la duien plana,
els més joves de garbí ;
des de Nàpols a Marsella
no floria un port sens ella,
era en terra flor vermella,
en la mar coral del fi.

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Catalana és esta terra,
els vilatges catalans,
català el pla i la serra,
més de França els habitants.
Canigó de blanca vesta
diu : « No entenc la parla aquesta. »
El Pirineu li contesta :
« Ni els d'aci (no) són com abans !

Sò barretinaire
de Prats de Molló
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Catalunya, pàtria dolça,
« com es perden tes costums !
lo de casa se t'empolsa
i am lo d'altres te presums ;
tes cançons les oblidares,
tos castells els aterrares,
« en les flors de l'hort dels pares
ja no troba el fill perfums !

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Si no vénen pas de França
ja els trajos no sòn bells ;
cada moda ton or llança
per vestir-se d'oripells.
Tu també et tornes francesa
Barcelona la comtesa ;
la corona si t'han presa
tu a l'encant vens tos joiells

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Ja ton poble, Catalunya,
fins oblida el teu parlar ;
i a algun fill quan se t'allunya
se'l coneix pel renegar.
Se t'estrenyen les fronteres,
se t'esqueixen les banderes ;
ulls que et veren gran com eres,
« què faran, sino plorar ?

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Puix te'n vas, oh barretina,
de Conflent i Vallespir,
com pel maig la clavellina ;
« no hi tornaràs a florir ?
Mes si fuigs de terra plana,
queda't a la muntanyana !
« oh bandera catalana,
abriga'ns fins a morir !

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Mon ofici és mort a França
i a Espanya morirà,
si no serven eixa usança
Vic, el Camp i l'Empordà.
Si se'n va d'eixos paratges,
en firals i romiatges
ja ningú (no) dirà als veïnatges :
allí passa un català.

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

Les barretines vermelles
i el carmesí mocador
eren un camp de roselles
mogut pel vent de l'amor.
N'ha passada la tempesta,
sois una que altra en resta ;
el temps m'ha gelat la testa
« i això m'ha gelat el cor !

Sò barretinaire
de Prats de Molló ;
me diuen cantaire
mes no canto gaire
mes no canto no.

El meu fill vol altre ofici
anc que sia el del camp ;
puix que aqueix nos dù a l'hospici,
la botiga avui tancam.
Adéu, Prats ; adéu Cerdanya ;
amb mes roses de muntanya
jo me'n vaig a morir a Espanya
« que és morir plegar el ram !

Fui barretinaire
mes « ai ! ja no en sò ;
me diuen cantaire,
mes no canto gaire
mes no canto, no.

Jacint Verdaguer

Director-Gerent : P.L. BERTHAUD. — Printed in France

Impr. « E.P. », 232, rue de Charenton, Paris-12e

HIMNE A VERDAGUER

amb motiu del Cinquantenari de la seva mort

Lletra de J.-M. TARRAGO — Música de J. ROCA i CARBONELL

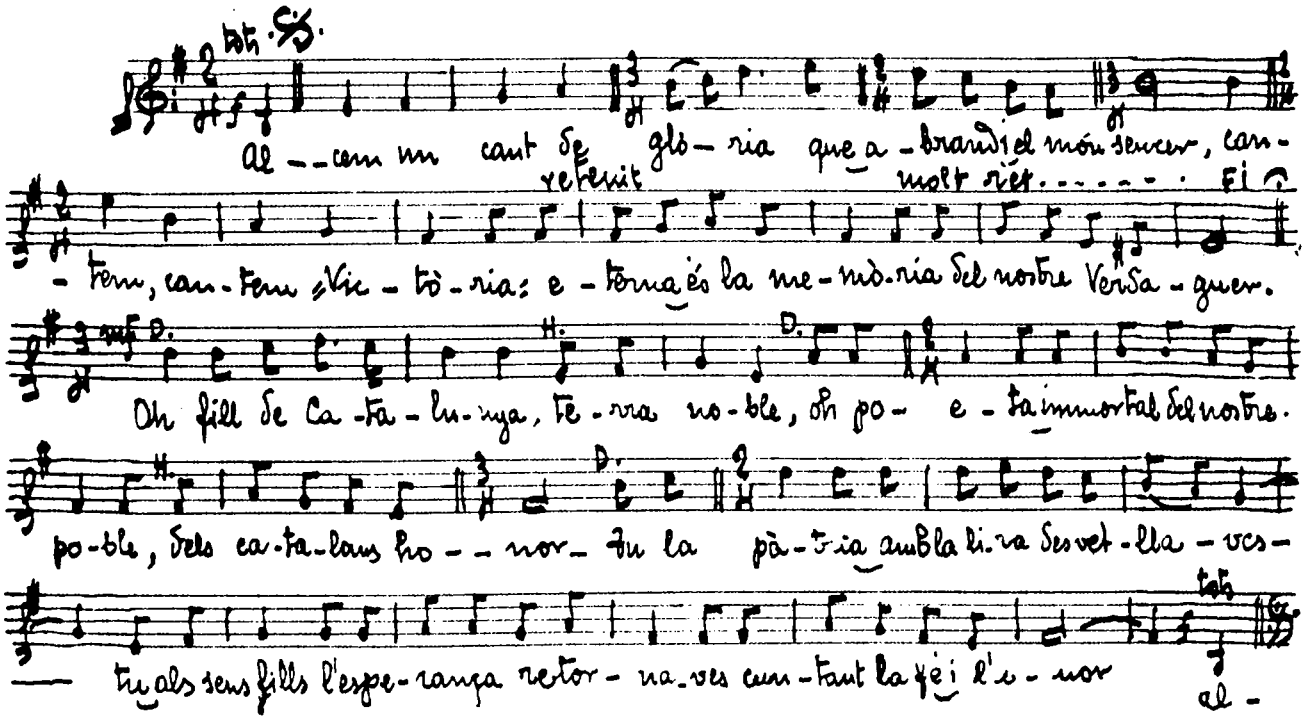

Alcem un cant de glòria
que abrandi el món sencer,
cantem, cantem : Victòria !
eterna és la memòria
del nostre Verdaguer.

I

Oh fill de Catalunya, terra noble,
oh poeta immortal del nostre poble
dels catalans, honor ;
tu la pàtria, amb la lira desvetllaves,
tu als seus fills l'esperança retornaves
cantant la fe i l'amor.

II

El nostre poble albira, desplegada,
la senyera de sang i d'or barrada
sentint la teva veu ;
recordant un passat ple de grandesa,
dominant un present fet de tristesa,
una alba nova veu.

III

La lira, per la pàtria, ressuscita,
l'esperit de la terra en tu palpita,
oh, canta més que mai :
canta, canta a l'aurora que s'acosta,
que pel poble que creu, mai no hi ha posta
que és lliure com l'espai.

IV

Ressoni arreu el càntic d'esperança,
retrunyint dins els cors plens d'enyorança
més fort que « L'Emigrant » ;
que ressoni ben alt de serra en serra.
Catalunya en farà el seu crit de guerra,
la pàtria deslliurant.